

REMEYS CONTRA 'LS LLAMPS Y 'LS TEMPORALS ⁽¹⁾

ONADA la creencia de que 'ls temporals son una manifestació de la ira de Deu ó be de que deuen llor formació al art de la bruixeria, res més lògich que 'l sens fi de preservatius, aixís ortodoxos com empírichs, que en nostres pobles rurals y pagesias se troban contra 'l llamp y las pedregadas, que son los dos aspectes ab que més terroríficament se manifestan.

La Iglesia catòlica compta ab gran nombre dels primers y ab ells aném á comensar la llista dels que havém pogut arreplegar.

Un dels més antichs y més generals ha sigut sempre lo de *tocar á temps*. Recordo haver sentit contar més d' una vegada en ma infantesa que la parroquia de Sant Pere de Madrid, era la que havia tingut desde temps immemorial lo privilegi de tocarhi, privilegi que valia no pocas almoynas, en temps de la collita, al sagristá d' aquella iglesia, una de las més antigas de la Cort espanyola.

Avuy aquesta costum s' es perduda quasi per complet en las

(1) Del curiosíssim llibre *Lo llamp y 'ls temporals*, publicat per D. Cels Gomis en la Biblioteca popular de la *Associació d' excursions catalana*.

grans poblacions, mes no aixís en los pobles petits, hont encara segueix.

Com excepció faré esment del poble d' Avinyonet, á cinch kilómetros de Figueras, quins rector y alcalde de comú acort han prohibit tocarhi.

«Aixó 'm fa perdre més de cinch quartans de blat cada any.» me deya 'l campaner d' aquell poble, que no comprén ó no vol compendre que la prohibició sia en benefici d' ell, puig que hi ha hagut més de un exemple de desgracias causadas pel llamp en los que tocavan á temps, lo mateix á Avinyonet que en los pobles del encontorn.

En cambi á Vilanant, poble que dista uns dos kilómetros del anterior, en época recent, en 1881, se construí una campana, la grossa, quina inscripció diu:

Luisa Carmen Juana, libera nos et hunc terminum à fulgure et tempestate.—Facta eleemosynis, anno 1881.

Que traduït al catalá vol dir:

Lluïsa Carme Joana, lliurans á nosaltres y á aquest terme de llamps y tempestats.

No 's pot buscar proba més evident de la fe que en lo toch de las campanas se té.

Mes á Vilanant es d' advertir que, posant en práctica lo ditxo castellá de

A Dios rogando
y con el mazo dando,

han coronat lo campanar ab un para-llamps, previsió digna del major aplauso y que fora de desitjar qae tingués molts imitadors.

A Espinavesa hi ha la creencia de que, quan se presenta una pedregada, si hi ha temps de tocar una de las campanas d' aquell poble, no cal pas tenir por de que aquella entri en lo terme; mes com no s' ha conservat lo nom de la que té aquesta virtut, cada vegada que hi ha mal temps las tocan totes á l' hora per por de tocar la una per la altra (1).

(1) A Velilla de Ebro, provincia de Saragossa, tenen la famosa *campana del milagro*, aixís anomenada perque, segons la tradició, la reculliren al Ebro, per damunt de quinas ayguas baixava ab duas candelas encesas y tocant. Avans, quan hi havia temporal, aquesta campana tocava tota sola y 'l mal temps s' allunyava. Mes després tinguéren que fer'hi algun adop y desde llavors tenen que tocarla, pero sembla que encara conserva la virtut de conjurar los temporals.

Quan jo era petit, allà pels anys 1849 y 50, la canalleta de Cervera, provincia de Lleyda, cada vegada que tocavan á temps cantava la següent cansoneta, seguint lo tó pausat y monótono de las campanas:

—Bon temps,
¿d' hont vens?
—Del cel.
—Feste ensá que ja 't volém.
—Mal temps,
¿d' hont vens?
—Del infern.
—Feste enllá que no 't volém,

repetinlho fins á cansarse (1).

Altra de las prácticas molt posadas en us pera fer desvaneixer los temporals, es la de comanir, de que ja havém fet esment. També aquesta costum comensa a perdres en algun que altre poble, pero subsisteix en los més d' ells.

Lo capellá ab sobrepellis y estola morada y agenollat devant del altar major, diu certas oracions y, sortint després á la porta de la iglesia, comaneix y exorcisa al temporal.

En la oració *Domine Jesu-Christe Filii Dei vivi* (2), dirigintse á Jesu-Crist en nom dels mérits d' Ell, de la Verge Maria, del Sant Patró del poble y tots los Sants, diu: *Fes que, manantho jo, fugin los dimonis, se desvaneixin los núbols malignes, s' aplaquin los vents, pari l' huracá y 's dissipí tota la malignitat de las tempestats. En la de Jesu-Christe qui fecisti, diu també: En quant á aquets núbols que devant, darrera y damunt meu desconcertan l' ayre, 't preguém te dig-*

(1) En cambi, quan las campanas repicavan á festa, la canalleta cantava, seguint també la tonada d' aquellas:

Tots ho som
de butiflers;
la campana
també ho es.

Sapigut es de tothom que 'ls de Cervera foren decidits partidaris d' En Felip d' Anjou, després Felip V, durant la desastrosa guerra de successió.

(2) Véjas *Manuale ritualis Ecclesiæ et Diocesis Gerundensis-Gerundæ MDCCCXXXVI* y lo meteix pera las demás oracions.

nis desferlos y aniquilarlos: pera que lligat lo poder dels dimonis que s' encruheixen perversament, desfallesqui y s' ompli de confusió pera alabansa del teu Santíssim Nom y de ta poderosíssima Magestat. En la de Deus qui culpa, etc., diu entre altres coses lo següent: Senyor, os preguém que sian allunyadas de vostra casa las iniquitats espirituals: y que la malignitat de las tempestats atmosféricas y dels llamps se 'n aparti.

Además d' aquestas oracions, usa la Iglesia Católica l' exorcisme *Ego peccator*, etc., que no podem menos de traduhir de cap á cap á pesar de la seva extensió.

Lo capellá, ab una creu á la mà, 's dirigeix á la porta de la iglesia, se senya, diu algunas oracions, lo Credo, lo Pare nostre, lo *Kirie eleyson*, un' altra oració, fa la senyal de la creu als núbols y diu:

«Circundit, núbol, lo Deu Pare. Circundit lo Deu Fill. Circundit lo Deu Esperit Sant. Destruescat lo Deu Pare. Destruescat lo Deu Fill. Destruescat lo Deu Esperit Sant. Comprimescat lo Deu Pare. Comprimescat lo Deu Fill. Comprimescat lo Deu Esperit Sant. Amen.

»*onjur.* Sant Mateu, Sant March, Sant Lluch, Sant Joan Evangelista, que divulgaren l' Evangeli de Cristo per las quatre parts del mon, logrin del mateix Senyor Nostre Jesucrist, fer fugir y allunyar als llurs mérits y prechs aquesta tempestat d' aquest terme y de tots los límits dels cristians.

»*Exorcisme.* Y jo pecador y sacerdot (ó ministre) de Cristo, encara que indigne, investit y confiat, no en mon poder, sino en la virtut del mateix Deu y Senyor Nostre Jesucrist, Sumo Imperant, os mano, esperits inmundos que conciteu los núbols y las boyras, per la virtut del mateix Deu y Senyor Nostre Jesucrist, per sa santíssima Encarnació, per son sant Naixement, per son baptisme y dejuni, per sa santíssima Creu y Passió, per sa santa Resurrecció, per sa admirable Ascensió, per son Adveniment y Judici; per los mérits del Santíssim (aquí 'l nom del patró del poble) y pels mérits de tots los sants, que surtiu dels núbols y 'ls disperseu pels llocs silvestres y erms; de manera que no puguin fer mal als homes, animals, fruyts, herbas, arbres ó quelcom més que destinat sia als usos dels homes. Pel mateix Senyor Nostre Jesucrist, que ha de venir á judicar als vius y als morts y al sigle pel foc. Amen.

»Dimonis que commoveu aqueixos núbols, os ho mana lo mateix de qui 's digué desde 'l núbol resplandent: Aquest es mon Fill estimat, en qui molt me complagui. Os ho mana 'l mateix que, ab sa sacratíssima Creu, purificá l' ayre en la extensió de son santíssim cos. Os ho

mana 'l mateix que ab sa mort os vencé y lligá á vosaltres, á vostre príncep y á la mort y además os esclavisá en los focs de la etern foguera. Os ho mana 'l mateix que havent despullat l' infern, ressucitá d' entre 'ls morts. Os ho mana 'l mateix que ha de venir á judicar als vius y als morts y al sigle pel foc. Amen.»

Després presenta la creu al ayre tot dihent:

«Mireu lo lábaro de la santíssima Creu, fugiu, parts adversas, puig os ha vensut á vosaltres y al mon lo Senyor Nostre Jesucrist; Fill de Deu, Sumo Imperant, lleó de la tribu de Judá, estirpe de David.»

Un'altra práctica religiosa pera lliurar-se dels efectes dels temporals es la de resar lo Santíssim Trisagi, en quins goigs castellans, sols que conech hi ha las duas següents estrofas:

De la repentina muerte,
del rayo y de la centella,
libra este Trisagio y sella
á quien le reza y advierte;
que por esta feliz suerte
en este mar de quebranto;
ángeles y serafines
dicen: Santo, Santo, Santo.

Es el iris que en el mar,
en la tierra y en el fuego,
en el aire, ostenta luego
que nos quiere libertar;
por favor tan singular
de este prodigio y encanto;
ángeles y serafines
dicen: Santo, Santo, Santo.

Son molts los goigs en que 's dirigeixen prechs á la Mare de Deu y á Sants y Santas demanantlos hi que 'ns guardin de mal temps y de llamps.

En los de Nostra Senyora del Port de Llansá hi ha aquesta estrofa:

Sou antorxa resplendent
per los pobres navegants,
defensáulos dels torments
de borrascas, trons y llamps.

La tornada dels goigs de Nostra Senyora del Corredor, de la parroquia d' Alfàr, terme de Dosrius, provincia de Barcelona, diu:

Puig tan alta sou pujada
dominant la terra y mar,
en mal temps y pedregada
vulláunos sempre ajudar.

Y en los meteixos goigs hi ha aquesta estrofa:

Si en vos tenen confiansa
los mariners de la mar,
las tormentas en bonansa
las feu al instant tornar.

En los goigs de Nostra Senyora del Vilar, de la vila de Blanes, hi ha la següent estrofa:

Suplicaus aquesta Terra
que 'ns guardeu de tot pecat,
de fam, de peste y de guerra,
de llamps y de tempestat.

En los de la Santa Creu, de Cabrils, s' hi trova aquesta estrofa:

De pedra, de trons y llamps,
triunfará sempre Cabrils,
los arbres, vinyas y camps,
nos serán fèrtils, si humils
dels homens es reclamada
quan lo Cel mostra rigor;

Y aquesta tornada:

Puig que sou nostra advocada
regneu sempre en nostre cor,
y en tot temps de pedregada
dáunos ausili y favor.

En los de Nostra Senyora de la Misericordia, de Canet de Mar, hi ha també una estrofa que diu:

Los de Canet son ditxosos
en tenir tal advocada,
curáu malalts y feòrosos,
guardaulos de pedregada, etc., etc.

En los de Sant Isidro s' hi trova:

De pedra guardáu los blats,
si us reclaman de bon cor, etc.

En los de Sant Miquel, del Cros, hi ha també la següent:

.
ab Sant Juliá acompanyat
defenséu de pestilencia
de pedra y de sequedat
est territori fidel.

En los goigs de Sant Sinforiá, una de quinas relíquias, que te la propietat de fer dentar á las criaturetas, se venera á Espinavesa, provincia de Girona, s' hi llegeix:

De pedra, trons y llamps
deslliuráunos, Sant gloriós,
oliveras, vinyas y camps
ab lo vostre sant socós.

Aquestos exemples podrian multiplicarse fins al infinit, mes los donaré per termenats ab una copla aragonesa, los aragonesos ne fan á tot, que 'ls habitants del Grado, provincia de Huesca, partit de Barbastro, cantan á la sua patrona Nostra Senyora del Viñero:

Virgen santa del Viñero,
Tú, que estás en ese llano,
líbranos de piedra y niebla
á todos los del Grado.

La Vera Creu es també un dels preservatius tinguts per més certs y bons contra 'l llamp y pedregadas. A Besalú hi ha la ferma creencia de que si tenen temps de treure la Vera Creu, cap pedregada pot entrar en lo terme d' aquella vila.

Y, ja que de la Vera Creu parlo, no vull deixar de fer esment de una costum que hi ha á Graus, vila que, encara que de la provincia de Huesca, hem de considerar com á catalana pera 'ls efectes de nostra literatura popular, puig que en lo sigle xv sos habitants parlavan catalá com nosaltres y conservan encara avuy molts aforismes y no pochs modismes catalans.

L' any 1415, trobantse Sant Vicens Ferrer, de quins recorts està plé l' antich realme d' Aragó y una part del de Castella (1), de missió á Graus, al despedirse de la vila va deixarli com á recort lo Sant Cristo que havia portat fins llavors en sos viatjes. Aquest Sant Cristo, quina creu té uns quatre pams d' alsaria, es de fusta, se venera en una capella especial de la iglesia parroquial y té un capellá exclusiu pera son culte.

Aquest Sant Cristo porta varias faldetas més ó menos bonas y dessota de totes unas de lli, que son las meteixas que duya quan encara era de Sant Vicens. Lo capellá va alsárlashi d' una á una devant meu, després d' haver encés quatre ciris, mes al arribar á las de lli me digné que aquellas no podian alsarse sense cometre sacrilegi; que sols un havia intentat ferho y havia quedat cego pel resto de la seva vida.

Ara bé, Sant Vicens, al regalar aquell Sant Cristo á la vila de Graus, no sols li va deixar la santíssima imatge del Salvador del gènere humá, sino també un poderós escut contra las tempestats. Quan lo llamp esquinsa 'ls núbols ab sa groguenca llum, quan lo tró ompla l' espay ab sa ronca y pahorosa veu, més que sian altas horas de la nit, lo capellá encarregat del Sant Cristo se'n va á la parroquia, porta la santa imatge en professó á lo més alt del campanar y la posa en un escambell, que té un forat á propòsit pera ficarhi la creu, y la tempestat s' allunya de la vila privilegiada sense fer cap mena de dany ni á las personas, ni á las casas, ni á las viandas.

En pago d' aquest pesadíssim servey lo capellá reb al temps de la cullita una ó més fanegas de blat y un ó més cántaros de vi de cada hu dels pagesos de la vila y de tots los pobles del encontorn.

La devoció á n' aquell Sant Cristo es tant gran que, desde Graus

(1) A Toledo he vist la *Roca Tarpeya* desde hont los cristians, al sortir d' una prédica feta per Sant Vicens, váren tirar al Tajo tants juheus com váren poder agafar. En la espayosa iglesia colegiata de Alcanyiz conservan encara la trona en que predicava Sant Vicens, ab l' imatge d' aquest Sant adins. A Graus han donat lo nom de *predicaderá de San Vicente* al pórtich de Santa Maria de la Peña, desde hont lo Sant predicava al poble reunit al peu de la cinglera sobre que s' alsa l' antich monastir. A Caspe se pot veure la hermosa portada gòtica de la Iglesia major desde quinas escalas lo meteix Sant feu públich l' acort del famós *Parlament de Casp* de donar la corona d' Aragó á En Ferran d' Antequera, acort que tantas voltas han tingut que plorar ab llágrimas de sanch tots los pobles del antich realme aragonés y més particularment los catalans.

fius á Benasch, no he estat en cap casa ahont no hagi vist posada en quadro ó enganxada á la paret la estampa que representa á Sant Vicens Ferrer en l'acte de fer entrega d'aquella imatge al capítol parroquial de la vila de Graus (1).

Com á prova de la eficàcia de la Vera Creu contra 'ls temporals, Maria Bosch, majordona del rector d'Espanivesa, me contava que cert subjecte s'havia fet bruixot pera venjar-se dels de Besalú fenthi caure una pedregada, y que totas las vegadas que ho intentá fou allunyat del terme d'aquella vila per la virtut de la Vera Creu; fius que cansat de tants esforços fets en va y de las moltes batussas que en los ayres rebia, va confessarsen y resolgué tornar á ser home de bé, cosa que li costá molt perque triga temps á trobar qui volgués ser bruixot y, segons sembla, cap bruixa ni bruixot pot deixar de serho sense que un altre 'l substituïesca.

Un remey pera lliurar las collitas contra las pedregadas es lo de benehir lo terme lo dia de Sant Pere Màrtir, cosa que encara avuy acostuma fer lo rector de cada poble. Lo dia d'aquest mateix Sant se beneheixen en las iglesias brancas d'olivera, brancas que després los pagesos posan en llurs terras encreubantlas ab una canya, que es la que clavan. En una bona part del Alt Empurdá y en la Garrotxa, provincia de Girona, además de las d'olivera, fan benehir brancas d'ars blanch (2). Unas y altrás prenen per extensió lo nom de Sant Pere

(1) Al Convent de Santa Clara, en la vilá de Gelsa, provincia de Saragossa, hi ha una espina de la corona de Cristo, portada per no sé quí de la Terra Santa, que es també un poderós preservatiu contra 'ls temporals.

(2) A Gascunya creuhen que no pot caure cap llamp damunt d'un ars blanch perque la Verge Maria 's vá quedar dormida dessota d'una d'aquestas matas. La oració dels gascons *contra l'auratge* comensa aixís:

La benasido Bierge Mario,
ero que s'es endormido
debat un aubespín
dempus lou sé dinqu' au maitín.

V. J. Bladé, *Poésies populaires de la Gascogne*.

A Pengüily, Alta Bretanya, Fransa, créuhen que 'l llamp no pot caure damunt del ars blanch perque la Corona de Nostre Senyor era feta ab espinas d'aquesta mata. Aixís es que si hi ha algun ars blanch prop del poble, quan hi ha senyals de temporal la gent vá á collirne una branqueta y se l'emportan á casa pera que 'ls lliuri dels llamps. V. Paul Sebillot, obra esmentada.

Màrtir, de manera que 'ls pagesos quan van á clavarlas diuen que van á clavar lo *Sant Pere Màrtir*. Hi ha també qui las posa com para-llamps en la teulada de la casa. A ca'n Massanet de Vilafant n' hi tenen un.

Mossen Anton Dalmau, rector d' Espinavesa, me deya que ell comprava coquetes de cera vermella, ne feya petites creus, las benehia y las venia 'l dia de Sant Pere Màrtir pera enganxarlas en las brancas de que havém parlat.

La rahó de que la olivera y l' ars blanch sian los arbres preferits pera la benedicció del dia de Sant Pere Màrtir, es, segons la ja esmentada Magdalena Turró de Espinavesa, perque en ells no hi pot caure 'l llamp. Altres ho diuen al revés: lo llamp no hi pot caure perque son los arbres quinas brancas se beneheixen.

Més general es la creencia de que no pot caure en lo llorer perque es l' arbre quinas brancas se fan benehir lo diumenge dels Rams. En cambi son molts los qui creuen que 'l roure 'ls atrau.

Coneguda de tots es la costum d' encendre un *ciri del monument* en las casas particulars durant las tempestats. Mes no ho es ja tant la que he trobat á Espinavesa y altres pobles de las voreras del Fluviá de posar á la finestra duas candelas encreuadas de las que 's fan benehir lo dia de la Candelera (1). Sembla que 'l que té una pedra de llamp la posa també a la finestra junt ab las candelas.

Un altre dels preservatius contra 'l llamp, molt usat en las pegasias dels encontorns de Mataró, Argentona, Dosrius y altres pobles de la Marina, es lo de cremar fullas del llor benehit lo diumenge dels Rams (2).

(1) A la Alta Bretanya las encenen durant la tempestat.
V. Paul Sebillot, obra esmentada.

(2) A la Alta Bretanya en lloch de cremarlo ne posan una fulla damunt de la pica d' aygua beneyta que tenen al capsal del llit.

A Henon, meteix departament, creuen que portant al barret una branca de llor benehit poden passejarse impunement en mitj de la tempestat.

En lo meteix país creuen que 'ls tions dels fochs de Sant Joan, de Sant Pere y de Nadal, tenen la virtut de lliurar del llamp. 'Ls guardan y quan trona 'ls hi diuen:

Tió de Sant Pere y de Sant Joan
lliuréunos del llamp;
petit tió,
te farém un pabelló.

V. Paul Sebillot, obra esmentada.

La seda es generalment considerada com á bon preservatiu. Una persona que vaja vestida de seda no cal que tinga por del llamp. Aquesta creencia es molt general á Catalunya y fora de Catalunya.

Un dels remey's tinguts com molt efficassos contra 'ls núbols tempestuosos es lo de tirarhi tiros ab balas benehidas. La primera vegada que vaig observar aquesta costum del nostre poble fou en la Plana de Vich en mitj d' un fort temporal que hi hagué en la tardor de 1864. Més tart, en 1881, la he observada també en los pobles dels encontorns de Berga, y enguany he vist que estava també molt en ús á Borraça, Vilanant, Llers y altres pobles de la banda de NE. de la provincia de Girona.

Emile Cartailhac, en sa obra titulada: *L' âge de pierre dans les souvenirs et superstitions populaires*, diu:

« Los Goths adoravan avans certs deus del llamp (1) que ells creyan que 's barallavan ab altres deus, quan sentian tronar, y, pera ajudarlos, tiravan fletxas al núbols, imitant al mateix temps lo soroll del tró fent colpejar uns ab altres grossos martells d' aram, que es com creyan ells que ho feyan llurs deus á dat dels núbols.»

Al principi cregui que tal vegada la costum de nostres pagesos de tirar tiros als núbols no era més que una reminiscencia de la dels goths de tirarhi fletxas, mes després he tingut de cambiar de parer.

A Llers creman brancas d' olivera y romaní benehits y creuen que 'l fum que fan aquestas brancas es lo que allunya á las bruixas que promouen los temporals.

Lo meteix fan á la Seu d' Urgell, provincia de Lleyda, segons En Francisco Maspons y Labrós (V. *Lo Gay Saber*, II época, any III, pl. 248).

En los Vosgos creuen que las brancas de boix, aixís com las de sálzer, benehidas lo diumenge de Rams, tenen la virtut de guardar dels llamps, á qual efecte los tiran al foch durant la tempestat. *Melusine*, pl. 453.

(1) D' aquestos deus no 'n coneix més que un, Thor, deu del llamp, adorat pe'ls escandinavos. Aquest deu estava representat armat d' un martell, lo *martell de Thor*, que llensava del meteix modo que Júpiter los llamps, mes ab la circumstancia de que aquell li tornava sempre á la má. En los pobles del Nort d' Europa lo *Dies Jovis* dels romans, lo dijous, s' anomena *Thur'sday*, *Donder-dag* y *Donner's tag*, dia del tró.

V. J. B. Waring, *The Ceramic Art of Remote Ages*.

Los antichs indios, habitants de la India Assiática ó Indostan, creyan que 'l llamp era produhit per lo frech de dos trossos de fusta, que era com ells encenian lo foch dels sacrificis. Véjas Rig. *Veda*, X. 45. I; VI. 8. 2. etc.

A Borrassá diuen que si tiran tiros als núbols es pera *trencar lo temps*. En cambi allí mateix y en altres pobles del Alt Empurdà hi ha qui creu de bona fé que tira á las bruixas ó bruixots que promouen los temporals. La proba d' aixó es que á Vilanant, segons nostre consoci en Guijaume que n' es fill, son molts los qui tiran los tiros ab balas de cera benehida (1).

Margarida Bosch d' Espinavesa 'm deya parlant d' aixó:

«Mon germà, que es á Llers, portá un dia un grapat de balas al rector de Figueras pera que las hi benehís, y aquest li va dir: —Aixís, aixís ho haveu de fer, sols que en lloch de portarlas á grapats, las hauriau de dur á cabassats, y tirar de valent al mitj del *bruig* (2), que fareu blanco. — Mon germà ho feu aixís. Un dia de temporal comensá á tirar al *bruig* y li caygué als peus una orella ab arrecada, que no podia ser més que d' una bruixa.»

En Miquel Xibecas de Vilanant conta á tothom que vol escoltársel que sent jovenet, un dia de temporal tirava tiros als núbols quan, veient un colom en la branca d' una olivera, li tirá y 'l tocá d' un' ala. Al arribar á casa seva trobá á son avia, que tenia la nomenada de bruixa, ab un bras trencat, y ningú li treu del cap que aquell colom no fos son avia.

A Vilopriu, un dia de temporal, mentres tiravan tiros als núbols, sentiren una veu enll' ayre que cridava:—Pepa, girat per aquí.—Seguiren tirant y d' un dels tiros van llevar lo bras á la Sastra, que era la Pepa á qui cridavan á dalt y que anava ab los bruixots.

Aixó m' ho ha contat Rosa Serrats de Barbaralla, de 71 anys, més coneguda ab lo nom de Avia Carbonera de Sant Miquel de Fluviá.

Aquesta mateixa dona 'm deya que l' actual rector de Ventalló havia promés que no cauria en lo terme de sa parroquia cap pedregada que vingués de la part de las bruixas, mentres ell hi fos de rector, y que, en efecte, feya més de quinze anys que no n' hi havia cayguda cap.

Lo campaner de Sant Miquel de Fluviá diu que allí no tiran als núbols més que ab pólvora benehida.

A Vilasacra, á mitjhora de Figueras, quan pedrega tiran uns quants

(1) D. F. Maspons y Labrós, lloch esmentat, parla d' aquesta costum referintla als pobles pirenáychs de la vall del Fresser.

(2) A Venecia quan fa mal temps y 's veu lo bruix (*scioní, nuvolí negri che fa vento*) un que sia primogénit y sápigam fer lo *Segell de Salomó* (*), lo fá, y 'l temps se calma.

V. Giuseppe Bernoni, *Credenze popolari veneziane*, Venezia, 1874.

grans de pedra al foch y creuhen que d' aquest modo allunyan la pedregada (1).

Aneu seguint tots los pobles de Catalunya y ab lleugeras variants hi trobareu las mateixas creencias y supersticions respecte als temporals.

CELS GOMIS.

(1) A Venecia quan hi ha pedregada agafan tres grans de pedra y 'ls llensan sota 'l llit, ficantne altres tres al pit d' una criatureta. Es lo modo de fer passar lo mal temps.

Giuseppi Bernoni, *Credenze popolari veneziane*, Venezia, 1874.

À LA TOMBA DE...

Quan un pobret á la porta
diu, ab lo bras estirat,
la mà plana y ulls plorosos:
«¡Per Deu una caritat!»
trehentvosel de la boca
li doneu pa de bon grat
Devant d' una fossa sempre
feu també almoyna, reseu;
que si allarga un bras lo pobre,
allárgals tots dos la creu,
que captant pel mort que vetlla
sembla dir ab tendre veu:
—Pel que fou un germà vostre,
bona gent... ¡un pare nostre!

VÍCTOR BROSSA Y SANGERMAN.

ILUSIONS

Posant alas de gavina
mar endins marxa la nau,
perseguint bella esperansa
allà d' allà de la mar.
Mes ans de port assolirne
la tempesta la combat
y s' engoleix sas despulas
lo famolench Occeà...

— Com la nau tingui ilusions
y esperansas á grapats;
mes creuant la mar del mon
se 'm tornaren desengany.

EMILÍ PASCUAL.

LO DUPTE

Oh dupte cruel! Dins de la mia pensa
encauhar has volgut la teva ira
per dar-me greu torment!... Oh! Ves, apàrtat;
no vulguis ma existencia tòrturarme
com fins avuy has fet. No puch jo creurer
que may, ni un sol moment, pugui enganyarme
lo ser que, al veurem trist, un mar de llàgrimas
li haja vist rodolar jo per son rostre!...

Apàrtat, si; mon crani no tòrturis!
Déixam tranquil aymar á qui tant m' ayma...
Mes ay! nò 'm creu; oh no! d' aquí á la vora
ni un punt vol allunyarse... Malehit dupte!
Cóm es que tan amarga fas ma vida!

En sombras me presentas d' impuresa
malmés jingrat! l' amor d' aquell bon àngel;
y jo, pres pel deliri, moltes voltas
sens fonament [pobre àngel! l' aborreixo ..

Apàrtat, ves, no 't vull!... Ella m' estima,
y jo també com ella vull aymarla.

s. FÁBREGAS CASANOVAS.

LOS ESTUDIANTS DE BOLONIA

(Llegenda fantàstica italiana.)

I

LA LOCANDA

o hi havia en Bolonia una *Locanda*, que en bon català vol dir casa de dispesas, com la de la *signora* Laureta Bocavadatti, puig en ella s' hi hostatjava la flor y nata dels estudiants d' Italia y d' Espanya que cursavan sos estudis en la *Universitat pontificia*.

A primers del regnat de Felip III es sabut que molts joves espanyols estudiavan á Bolonia, y la *signora* Laureta n' hostatjava en sa casa més de quatre.

La matrona era viuda y no del tot lletja. Per devoció, com ho feyan moltas de son estament, portava hàbit negre ab tocas y vel com las monjas. Tenia en companyia seva, pera que la ajudés, á sa neboda Orsolina Mondella, la que, á més d' altrás grácias, tenia 'ls ulls més traydors que ha il·luminat l' hermós sol d' Italia.

Era la mossa espavilada y travessa, y á sa tia la feya tornar boja, no haventhi cap estudiant allotjat en la *Locanda* de la Bocavadatti que no festejés á la Orsolina Mondella, la qual responia á tots, després de ferlos una cortesia burlesca:

—Quan vostra senyoria hagi acabat sa carrera, ja parlarém en sério. Avuy val més pëndreho per riurer.—Y en efecte, la molt bojota reya á més no poguer á la cara de sos aymadors.

Plena estava la casa de la senyora Laureta, quan un dia, mentres estavan dinant, se presentá un jovenet italiá demanant hostatje.

—No vos puch complaure, *bello signorino*, — digué la *locandiera*, —perque tinch la casa plena.

Lo jovenet, que casi no tenia divuyt anys, semblá contrariat y en sa tímides sas galtas se posaren vermellas.

—¿Ahónt aniré jo ara?—digué.—Soch foraster, vinch de Venecia y no conech á ningú á Bolonia. Aquí m' hi envia mon senyor oncle, canonge de Sant March, y d' ell porto una carta de recomanació pera vostra mercé.

—Ho sento en l' ànima,—digué la dispesera; —pero no tinch á casa cap llit buyt.

Lo jove, confós, abaixá 'l cap, y no sabia anarsen de la casa quan de sobte un hoste de la *locanda* que ho sentí, y que era espanyol per més senyas, s' aixecá y digué, dirigintse al veneciá:

—Si vostra mercé vol acceptar la meytat de mon llit, ja li faré lloch; soch jove, soch sà y ni la vellesa puch encomanarli. Pot arreglar lo demés ab la *signora* Laureta.

—Oh, mil mercés! —exclamá 'l jove donantli las mans.

—Per mí no hi ha cap inconvenient —digué la dispesera.—Hauria sentit en l' ànima no poder hostatjar en ma casa al nebot d' un canonge de Sant March de Venecia. — Que s' assente vostra senyoria, — digué mentres que la Orsolina portava plats y cubert pera 'l nou hoste, posant-se aquest al costat del espanyol que li cedi la meytat de son llit, y fent honor á la *polenta* y al búfalo en estofat que 'ls servi la *locandiera*.

Havent dinat, aquesta 'ls acompanyá á son cuarto

Era una habitació petita, en la que hi havia un llit en lo qual una persona hi estaria be; pero era petit pera duas.

Lo veneciá mirá 'l llit y al véurel tan estret digué, dirigintse al espanyol que ab tanta cortesia li oferi:

—Vostra senyoria estarà molt malament, puig dos no hi dormirém gayre be aquí.

—No ho cregui pas,—contestà l' espanyol.—Los dos som prims, y al hivern y essent joves dormirem tota la nit.

—Cóm s' anomena vostra senyoria?—preguntà 'l venecià.

—Rafel de Villahermosa, si li plau. ¿Y sa senyoria?

—Teodoro Nigroni; mes los que 'm tenen carinyo m' anomenan Dorino.

—Jo 't nomenaré Dorino,—digué en Rafel.

—Y jo 't nomenaré Rafel,—contestà l' altre.

No 's podia establir un contrast com lo que feyan los dos joves.

L' espanyol era de bona alsada y bella fesomia. A pesar de no tenir més que vintun anys, son rostre estava poblat per una barba fina que portava retallada à la moda de sa época, com la usavan llavors los galans espanyols. Era de geni alegre, festejador, y, com tots los demés, estava enamorat de la Orsolina Mondella.

Dorino era lo revés de la medalla. De bona alsada y prim; son rostre era blanch y rosat com lo d' una nena; un lleugeret mostatxo ros ombrejava son llavi y donava indicis de sa virilitat; sos cabells rossos y llarchs sortian de sa gorra veneciana vermella y de sas orelles penjavan unas anellas d' or, al estil d' Italia.

—Cóm te pagaré 'l favor que 'm fas?—preguntà 'l venecià.

—Ab ta amistat,—contestà en Rafel.

—Jo t' estimaré sempre, en vida y en mort,—digué en Dorino, penjantse á son coll.

—Y jo també,—exclamà en Rafel.

Un doble petó, que 's repetí per tres vegadas, sellà 'l pacte dels dos amichs.

Llavors sonaren tétricas las campanas d' una iglesia vehina. Eran las de Santa Maria del Carme, que tocavan á morts.

II

AGNESINA

Los dos jovenets continuaren en casa de la senyora Laureta, y, cosa estranya, lo nou hoste no feu l' amor á Orsolina Mondella.

Lo napolità Beppo Porreta y ell eran los únichs que no rendian vassallatge á la nebotia de la Bocavadatti, lo que mortificava un xich á

la noya, qui ab sa penetració italiana prompte n' endevinà la causa. Orsolina tenia una amiga que 's deya Agnesina Milesi, y la joveneta visitava sovint la casa. La Agnesina, sense ser una hermosura com sa amiga Orsolina, agradava perque era rossa y delicada com una Verge d' Osian, y sos ulls de cel de mirada dolça ferian lo cor.

Era filla d' una viuda y vivian d' una petita renda, prop de la Universitat. Aixís es que en Dorino, cada vegada que anava á la cátedra, passava per casa d' Agnesina, la qual per casualitat sempre estava derrera la reixa quan lo jovenet passava. Lo venecià s' aturava á mirarla, se tornava roig, y posantse 'ls dits devant los llavis li enviava un bés ab tota tendresa. Llavors la joveneta somreya y tancava la finestra com avergonyida.

Un dia, al sortir de la Universitat, després de repetir-se aquesta escena, lo jove senti que una mà s' apoyava demunt de sa espatlla dreta.

—Escolta, venecià,—digué un jove ab accent napolità,—si tractas de robarme 'l carinyo de la Agnesina, 'ns veurém las caras.

Lo jovenet se torná roig, mirá al que aixís li parlava y vegé á Beppo, son company, y li digué:

—¿Qué vols? Si l' Agnesina 'm prefereix, qué hi ha que dir?

—¡Estimarte a tú!—digué burlantse 'l napolità.—Si ets una mosca vestida d' home!

Si no tingués por de ferte plorar, te bofetejaria.

Encara en Beppo no havia acabat, que ja la ma dreta d' en Dorino s' estampava en sa galta.

La gent acudi á despartirlos y en Beppo digué foll de rabia:

—Com hi ha Deu 't recordaras de mi.

Res més succehí. Tots los dias al capvespre en Dorino sortia embossat en sa capa y prop de la reixa de l' Agnesina 's veyá l' hermós donzell enrahonant ab la joveneta fins que passava la ronda de nit.

Un dia en Beppo trobá á la nena en la *Locanda* un moment que havia sortit l' Orsolina.

—Cóm es que no m' estimas, Agnesina?—li preguntá.

—Lo cor no 's governa Beppo,—contestá ella.—No puch estimarte y no 't vull enganyar.

—T agrada més en Dorino, ja ho sé,—digué ab despit lo napolità.

—Y si fos aixís—contestá l' Agnesina—qué 't fa á tú?

—Es que sentirás á dir cosas que no t' agradarán gayre, Agnesina,—digué en Beppo plé d' ira.

—Voldria saber qué—contestá la nena y veste ab cuydado, que no mancan forcas en Bolonia.

—Ira de Deu —bramá 'l napolitá y sortí llensant foch pels ulls.

III

LA VISIÓ

Era la nit fosca quan torná en Rafel á la *Locanda*, y era dejorn.

Feya mal temps y molt fret. Era la nit del primer de Novembre y 'l jove espanyol tenia son.

—No ha tornat en Dorino?—preguntá á la neboda de la *locandiera*.

—No,—contestá ella rihent.—En Dorino está enamorat, y per lo mateix may sent lo rellotje.

—Está enamorat—suspirá 'l jove, y jo també ho estich d'una nena que coneixo y 'm mata ab sos ulls hermosos.

—Aqueixa neva so jó—respongué rihent 'l Orsolina y sa senyoria ja m' ho ha dit avuy per sis vegadas, y veyent que l' espanyol en cástich de sa burla volia donarli un bés, ella fugí y 's tancá en sa cambra rihent com una boja.

Lo jove espanyol se ficá en son aposento

L'avors se sentí la gran campana de Santa María del Carme que tocava 'l Pare nostre de las Animas.

En Rafel s' agenollá y 'l resá ab devoció.

Las campanas totas tocaren á morts per ser l' endemá 'l dia dels Difunts. Totas las campanas de Bolonia, desde sos campanars, llensavan sos tristos clamors que feyan fredat de sentir.

En Rafel se ficá en son llit dihent.

—Aqueixos enamorats, no tenen son; quan en Dorino vindrá, ja hauré dormit la meytat de la nit... Estona feya que 'l jove espanyol dormia quan li semblá veurer en sa cambra una gran claror; més com ell estava ensopit no 's doná prou compte de lo que succehia á son entorn. Més apesar de que sos ulls estaban tancats, li semblá veurer á en Dorino groch com un difunt, ab los ulls envidriats, que 's despullava pera ficarse en son llit y que al treurers sa armilla veneciana, una gran taca de sanch enrojia sa camisa. Més ni per aixó 'l ove espanyol torná de son ensopiment.

Lo venecià 's ficà al llit y s'abrassà ab en Rafel. Aqueix senti á un costat un cos fret com lo gel, y uns llávis frets que 'l feren estremir s' estamparen en sas gallas. Llavors li paregué sentir confor- sas las campanas de Santa Maria del Carme que tocavan á morts, y que responian llunyanas las demás campanas de Bolonia y senti com que 'l pit de sa camisa estigués mullat, que 'ls brassos glassats de son amich l'estrenyían y que sos llávis frets li feyan mil carinyosos petóns.

—T'estimaré en vida y en mort—deya una veu, que era la de Dorino. Rafel meu, amich carissim.—Lo meu cos está estés sens vida en lo carrer prop la reixa de l'Agnesina.—Fes que 'm don- guin sepultura cristiana y prega per mí.

Al sentir aixó, en Rafel se despertá.

Per la finestra entrava un raig de lluna y ab sa claror li semblá veurer á son costat, á son amich groch com un cadáver, ab los ulls oberts y entelats, sentint sos brassos gelats que l'estrenyían y 'ls petons frets que 'l feyan esgarriar. Lo jove, horroritzat, saltá del llit y encengué llum.

Ningú hi havia allí.

E-tava sol; més al mirar en son llit, hi notá 'l clòt de duas perso- nas y vegé sa camisa en son pit tacada de sanch.

Mirá son cos y no hi trobà cap ferida.

Se vestí tremolant y cridá á sos companys.

Tots estavan en sos llits méns en Dorino y en Beppo, que no ha- vían tornat encara.

En Rafel contá son somni.

Los estudiants tots s'aixecaren y 's dirigiren á la casa de l'Agnesina.

Al peu de la reixa estava estés sens vida 'l malaventurat Dori- no, cusit á punyaladas.

Se cridá á la ronda y recullí 'l cadávre, y, costejantla son amich Rafel, se li doná honrosa sepultura, celebrantse també uns funerals so- lemnes per l'ànima del infelís assassinat.

Pochs dias després en Rafel deixava sos estudis y entrava de no- vici en lo convent de Santa Maria del Carme, ahont al cap de l'any professá.

Agafat en Beppo y convicte del crim, fou penjat en la gran forca de pedra que estava sempre plantada en la plassa del mercat de Bo- lonia, presenciantho, per escarment, tota la noble ciutat pontificia.

LO REY DEL MAR

PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DE MONTEVIDEO

Era un rey á qui la gloria
somrigué ab amor constant;
ab justicia nostra historia
l' anomena Pere 'l Gran.
Volgué un jorn confiar la empresa
de la armada aragonesa
à un capdill de cor ardit;
y á Roger de Lluria al veurer,
sa grandesa va preveurer
y entre tots fou l' escullit.

Amistat ferma contrauhen
En Roger y 'l d' Aragó;
los cors grans sempre s' atrauhen
presentint sa germanó.
Pel de Lluria comandada
fendí 'l mar la nostra armada
ab la febre del combat;

Aragó 's sentí reviuirer
y Sicilia va somriuier
ovirant sa llibertat.

Fou gloriosa sa carrera,
tant, que més no ho pogué ser,
y fou Malta la primera
que lluytar vejé á Roger.
Las galeras de la Fransa
descuydadas y ab gaubansa
se gronxavan en lo port...
Si 'N Roger acometia
com un llamp las trinxaria
sembrant dol, espant y mort.

—May, jamay, — Roger cridava;
—no 'm vull valdrer d' un ardit;
es d' un' ànima poch brava
vencer á qui esta adormit.
Avisáulos; mas empresas
son combats y no sorpresas.
Que s' »prestin á lluytar
tan bon punt brilli l' aubada;
si 'm cab gloria en la jornada
ni un alé l' ha d' entelar.—

Y lluytá y vencé. Sa gloria
ressoná per tot' lo mon,
y lo sol de la victoria
despunta en son horitsont.
A son nom cobrava vida
pera vence, en lluyta ardida
l' aguerrit almogaver;
fins la mar quan s' esverava
sas onadas payvagava
al senti 'l nom de 'N Roger.

Los combats eran sas festas,
los perills sols goigs constants,
y per ser tan grans sas gestas

semblan gestas de gegants.
Quan la tempesta esglayosa
bramulava esgarrifosa
per donarli greus tropells,
com un monstre que 's refrena
aplanava 'l mar sa esquena
per fer pas á sos baixells.

Al francés, que amenassava
quan devia suplicar,
En Roger li contestava
ab tó ferm y sens duptar:
—De mon Rey sens lo guiatje,
cap vaixell d' estrany paratje
trobará en la mar pas franch;
ni un peix veurá las onadas
si en son l'om no hi du estampadas
las quatre barras de sanch.—

Y aixís fou. Ningú passava
sens rendirli á n' ell tribut;
la victoria fou sa esclava,
no 's vejé jamay vensut.
Si un baixell se li atrevia
prou pagava sa ossadía
y ben car n' era son preu;
si fugint no se 'n lliurava
ó be la mar se 'l dragava
ó ell lo duya per t'rofeu.

La altiva Fransa 'l tomia
com al llamp que du la mort,
y tot Nápols s' extremia
quan lo veyá enfront son port.
La Calabria subjugada
y la Morea humiliada
se 'l miravan ab esglay;
y aixamplant nostras fronteras
creuhá 'l mar ab sas galeras
com un aygla per l' espay.

Per ell sempre en so de guerra
nostras barras van triomfar;
y per ell fou nostra terra
la regina de la mar.
¿Qué n' has fet, pobre regina,
del poder de ta marina
que á lo mon feya estremir?
¿Qué n' has fet, noble matrona,
què n' has fet de la corona
que En Roger te va cenyir?

De ta passada grandesa
sols te 'n resta lo recort;
ell nos minva ab sa dolcesa
l' amargor de la dissort.
Si 'ls recorts donan gaubansa,
alas dona la esperansa
y la fé 'ls hi presta espay;
Catalunya, fes memoria
de 'N Roger y de sa gloria,
y emprén vol ¡no 't paris may!

MANEL RIBOT y SERRA.

ALS FILLS DE BASCONIA

AL IL-LUSTRE BASCONGAT D. FIDEL DE SAGARMINAGA

Bascongats de pura rassa
bascongats de noble sanch,
braus lleons que avuy se os petja
y engrillona com esclaus;
no temau, s' atansa 'l dia
que os podrém donar las man,
que si avuy son lluny los pobles,
ja vindrá que 's juntarán.

No perdéu may la esperansa,
remembréu lo temps passat,
que després de la bonansa
sol venir la tempestat.

Bascongats de cor de ferro
os saluda un catalá.
De la historia dels dos pobles
¡quánts de fulls n' han esqueixat!

nostre dret é independència
ha robat lo lladregam
sols manca ja que arrebasseu
de Guernica l' arbre sant.

Més, paciència que s' atansa
ja lo jorn de llibertat
que després de la bonansa
sol venir la tempestat.

L' unitat que es vostre lema
sobre tot no perdéu may
que ay del dia en que esborresseu
del escut l' *Irurak bat*.
Unius tots, que forta sia
la embranzida cap ensa
que os esperan, pera rebreus
tots los cors dels catalans.

Válgam Deu, quina venjansa
en aquell jorn desitjat
que després de la bonansa
sol venir la tempestat.

Sota 'l roure de Guernica,
sota l' arbre montanyá
jureu tots quan l' hora arribi
fer neteja de villans,
que nosaltres ja fa dias
sots l' escut dels quatre pals
vam jurar per nostres avis
fer la patria lliure y gran.

Ara 'l cor ab més frisança
dins lo pit ab forsa bat
que després de la bonansa
sol venir la tempestat.

Esperant que arribi 'l dia,
bascongats y catalans,
sem que 'ls llassos que 'ns uneixen
las passions no trenquin may
y quan vinga 'l jorn magnífich
de cridar: ¡abaix tirans!
responguéu des vostras serras
com un crit de temporal

¡Vía foral que ja 's cansa
la Basconia en eix estat,
ja no estém per més bonansa,
ja es aquí la tempestat.

J·UME NOVELLAS DE MOLINS.

Maig, 1889.

LO BATANER

POESÍA PREMIADA EN LO CERTÁMEN DE MANLLEU DE 1890

Bataner soch; sent quitxalla,
cotó passava al balon;
tinch vensuda la batalla
que més honra y gloria don;
 quarant' anys de fé' una feyna,
¡quarant' anys! y dirho 'm plau;
orgull tinch de cuydá una eyna,
que de l' industria es la clau.

Quarant' anys cotó trossejo;
res m' espanta dins d' est ram;
com peix á l' aygua 'm rabejo
entremitx del corretjam;
 may me va enrera l' untatge,
res no xiula, tot va dols;
esponjat, au, bon viatge;
espurgat de brossa y pols.

Noy, *balon*. à plena gola,
pesadora, afina just;

tú qu' esténs, si no fas *bola*,
 no tindrém pas cap disgust;

En las telas que jo entrego,
 no s' hi troban embolichs,
 que afanyós y ab ansia brego,
 evitant *glops* y *xamichs*.

Hi hà qui ab mí riu y pla ho troba,
 perquè 'm veu ab borra y brut;
 puch dur tacas á la roba,
 que á las telas may n' he dut:

filadors y teixidoras
 si la feyna feu cantant,
 es perquè jo á totes horas
 be faig anar lo batan.

Las visitas que á mí 'm venen,
 marxan prompte pel soroll;
 més jo sé que lo que tenen,
 es la por de pols al coll.

Borra y boyra no sufreixen;
 res per ells valen mas mans,
 sens pensar que 'l que vesteixen
 preparat es pe 'ls batans.

Entre boyra y polsaguera,
 jo hi treballo, sí, senyors,
 ¿qué menjariam si á l' era
 la pols fes po' als batedors?

Sent dissapte ja s' esventa,
 que aixís que 's p'ra 'l treball,
 deixo tota ferramenta
 ab més brill que cap mirall.

En cobrant la setmanada
 cap á casa falta gent
 que es lloch ~~ma~~ llar benhaurada
 hont hi trobo més content:

en sent festa, ab brusa neta,
y ab ma maynada á passeig;
¡qué gojosa es la volteta!
¡cóm nos recrea l' oreig!

Passejant, arrestelladas
veig las balas de cotó;
¡oh! resteu encercoladas,
ja ablanarvos veuré jo;
no 'm fa por ni 'l dur com roca;
fluix y fort, tot m' es igual;
prompte 'n fa esponjosa floca
la industriosa eyna capdal.

Lo cotó que he fet engrunas,
si 's pogués veure en un munt,
no crech que hi hagin fortunas
que s' enlayrin á tal punt;
mes tot aixó son caborias
dutas per pensaments breus,
puig jo sé cert que mas glorias
son guanyar lo pa pels meus.

JAUME CASAS Y PALLEROL.

LO SECRET D' EN BALIUS

AVIA untat la escopeta y ja m' amania per embossarla quan l' Agustí, l' hereu del masover, que retornava d' abeurar los matxos, m' eljegá tot d' una:

—¡Bon temps, l' amo, si us apareieu per las llesbres!... Lo Baldiri de la Resclosa diu que n' hi eixí una al atravessar lo rieral. cap a la bohiga del Frare!... Lo que ell deya: «¡Cóm deuen anar de neu los Pirineus quan se n' esmuny la cassa avans d' horal.. »

Alló de que m' atíés á cassera, precisament al véurem desar l' arma, me feu rumiar un xich... «¿Qué volrà aquest xicot?...»—me vaig dir, tot arribantme al closell del portxo per esbandirme las mans. Pera apretarlo en sa fal·lera reprenguí la dita...

—¿Dius que tirá dret á cal Frare?...—vaig fer sobtantlo al peu de la estable.

—Oy!... ¡Com que adhuc lo Baldiri, enquimerantshi, la empaytá á trets de sona!... ¿Sabeu qui se 'n gaudirá si la llambrega?... En Balius, vostre dido!...

—¡Y que tens rahó!... ¡Lo que es si la dona per resseguir la quintana!...

—¡De fet que l' haurá en Balius!...

LA RENAIXENSA.—Any XXI.

Al esmentarme per segona volta al dido cayguí tot d' una del burro... ¡Pobre Tinet!... ¡Be ho sé prou lo que cercava!... Ja era una llebreta, ja; y guapa pessa!... empró de las que no 's cassan ab gos-sos!... S' era enamorat de la filla de mes didos... Dreta com una es-píga; rossa com lo moresch; ab una boca com un confit... menuda... menuda; empró més xerrayre que una merla... ¡Ab un mirar lo de sos ulls!... uns ulls de color de cel; clars... clars... ayualits y blavosos com l' ayguardent de fascina!... «Tira que 't toch, Tinet!...» — vaig dirli, sobtantlo pels envolts de cal Baliu, un cap-al-tart de festa... Ell va comprendre que no hi reparava en mal, y al endemà, tot fent deu horas, va explayarsem... Abdós s' aymavan de valent; abdós s' avenian com un parell de tudons, apariats de menuts; mes al anar á vistas, ja per segona vegada, y atiat per la Cinteta, que aixís s' anomenava la mossa, li van dir sos pares que... *turro nó...* que s' ho tragués del cap... que no podia esser... que no podia esser!... *aixís... en sech...* tal com raja... «Si vos us hi posesseu!...» m' etjegá 'l xicot, espurnantli la vista... Y com era un pa de bondat, vaig prometre basquejarne... Mes, ho havia fet tan be, jo, que, apesar de mas eixidas per aquells baralts, pas era pagat lo deute. «Hi anirás... Hi anirás... ¡Encara que nó més sia pel xicot!...» — me vaig dir, desembos-sant l' arma...

— ¡Podeu endurvos al Calillo!... — esclatá l' Agustí, enllepolintme.

— Per esbravarlo, fa?... Tens rahó... Tens rahó... ¡Oy que hi tocas!... — vaig fer, dissimulant la malícia per no enrojiro de galdas.

Alló de prevaldres del Calillo per sortir ab la seva, me feu sospitar que la cosa no tirava per bons indrets. Prou sabia ell que no tenia pensat en-inestrarlo sino fins á la cassera del any, la solemnia, la que feyam als conills, per la setmana dels barbut, ab l' ecónomo de Pimós, l' hereu de la Sirosa y 'l regent d' Ardevol; mes com no ignorava que, per temptarme, per decantar la balansada, no calia sino retreurem al Calillo, lo gos que m' havia caygut més á pler, feu un va-y-tot de sa agudesa á truco de que vessés la mesura.

Sols per lo de la mossa ja hi hauria anat; més alló d' esbravar al Calillo, á fe, fou la empenta que m' atíá á la eixida.

— ¿Tant meteix hi anireu, l' amo?...

— Carau!... ¡Per una pessa com dius!...

— ¡Al Baldiri se li aparentá una guilla!...

— ¡Bufa!... ¿Que portava ulleras?...

— Vos direu...

— No; lo que es si la rastrejo. . ¿sabs? . . ja m' hi acanaré las es-

patllas, ja... Ella que se m' encari... Mira; com que m' apariaràs los estris ans que 's fassa nit, entens?... Visúraho tot... No t' empassis res... L' esca... La foguera... Lluca la pólvora, que no s' haja remollit... La padrina que arrangi 'l sarró... los calsons... la muda... mitjas d' estam... No t' desmemoriis, eh?... ¡Párahi!...

—¿Que us ne dureu la canilla?...

—¡Pas som á la bona encara!... ¡Aixó per S. Anton, home!... No faltava més!...

—¿Lo Rey ó 'l Sultan?... Lo Rey, fa?... Com ja coneix las tasqueras..

—Ca!... Ca!... La Perla... y prou. Es la que hi ensuma més de lluny... Lo que es si tira á n' ella, 'l Calillo ja llambregarà be 'ls rastres, ja!...

—¿Demá á matí, oy?...

—A punt de dia ..

Ja era fora del portal quan reculá tot d' una... S' aturá, s' acotà, somrigué, 'm lluca de cua d' ull, badá 'ls llabis com si anés á dirme alguna cosa; mes, avergonyintsen sens dubte, s' esmunyí de nou. Pobre Tinot! Pla la sabia jo la que duya al pap... ¡Que pensás ab la Cinteta!... ¡Que tombés als didos!... ¡Que li aplanés lo camí...

Una abrahamada del Calillo sospengué mas exclamacions...

—¿Que aixerit, fa?...—esclafi 'l Tinot, ajogassantshi.—¡Pas lo coneix encara 'l Balius!...

Lo dimontri del bordegás m' havia aquissat lo cadell no més que per retréurem á la Cinteta..... ¡Quan jo ho deya que la cosa apres-sava!...

—Anem, Tinot, ara si que veig que la estimas! .. — vaig dir coneixent lo que gruava per recordarmho.—¡Pas me 'n oblidaré!... ¡Pas me n oblidaré!... ¡No t' deficiis!... Home!...

Y 'l bordegas, no podent mostrarme son agraïment pel respecte que li movian mos ayres d' amo, 's desfogá ab lo Calillo, festejantlo y amanyagantlo fins á rebejarshi.

—¡Prou valdra més que 'l Rey, prou! ..—esclatà tot d' una, fent-me arribar fins á mi sas festas.

No era mal gos lo Calillo. Potser li mancava rassa, un xich de rassa; alló, puretat d' ayres; empró prometia. Cua-dret, llarch de morro, coll macis ganguil, combat d' ancas com una euga y ab més orelles que una raca, jo me 'l veyá un coniller dels de més ánima. Clapat del llom, fet una perdiu, com aportantse á la Perla me vindria á posta per cap d' esquila. ¡Ah, quan l' hagués esbravat, quan tras

quejés per marges y bardissas, erta la cua y boca terrosa, resseguint motas y rebolls, fins á rastrejar las pessas!... Pantejant enlayre 'l morro, esgratinyant la terra y revenxinantshi de cua, 's cuadraria al ensumar lo rastre; avinentantmel ab sos glapits!... ¡Apa, Calillo, que ja es nostre!... L' herbey se bellugaria al fregadís de la pessa, esquitllantse, desatarentada; jo li aplamaria la escopeta, ben tatxonada de perdigons; esclataria 'l tret alego y al tamborellejar la bestiola, afer-rantshi 'l Calillo ab quatre salts, me la trasbalsaria á mas plantas.

—¡Pas s' ho pensa mossen Lluch!...—responguí al Tinet, que se m' assecava la llengua a copia de lloarmel.

—Clar!... ¡Com n' està de son *Jueu* fins á las ceyas!... Empró, que compon lo *Jueu*!... Quan lo Calillo s' haja fet, ni adhuc ab tornas li barataria!... ¡Lo Calillo!... ¿Qué va que si ensuma la llebre vos ne sopen un' anca á can Balius?...

—¿Empaytada pel Calillo, Tinet?...

—Y doncas!...

—¡Pobre de mi si no hi hagués recaptel!... ¡Bon goig que no se m' esveri, si per etzar la rastreja!...

Mes com se m' acudís tot d' una que 'l bordegàs sols me lloava ¡cadell per retreurem de nou al Balius, lo que es parió de dir que no pensava ab res llevat de sa xicota, vaig afegir ab picardia:

—Per có, Tinet, si la cassa se 'ns gira, pas tornaré ab lo sarró buyt!... No 't mancarà un cap que 't plaguía, si n' ets mal!... Potser no serà llebre; empró ¿qué hi fa que no sia llebre mentres te vinga de gust?... Oy, Tinet?...

Y 'l minyó, entenent la sonada, humilià sa vista fins á terra, som-rihent, enrajolat, joyós per la murriesa y entendrit per mos desitjos.

* * *

Ja eran sis horas tocadas quan eixia al portal. M' havia enganyat lo temps. Apesar de ma precaució de deixar badada la portelleta de la finestra, no m' era adonat de la celistia. Empró ¿cóm me n' havia d' atalayar si gayre be estava á punt de ploure? Lo Tinet me deixondí.

—Fereu tart, l' amo?...

—¿Que va de bó, Tinet?...

—Mireu; ja senyalan á matinas!...

Un quart després l' Agustí m' engirhava dessobre tots los arreus de cassa. La Perla y lo Calillo, ajogasantse per l' ora, s' empaytavan y escometian, endiastrats, agarbonantsi ab tota furia... Semblava com si la Perla, menjantse la partida, ensinestrés al Calillo pera ferlo eixir ayrés de la proba. Al repararme á mí, y en tant lo Tinet m' ajustava 'ls calsons, lo Calillo se 'm tirá al demunt, rebent, esbojarrat, de una embestida.. La Perla, engelosintsen, volgué soptarli la escomesa, barrotantli la marrada, mes lo Calillo endeviná la tramoya, y saltantli per las orelles, me l' enderreri de molts passos. Al peu del portxo vaig entendre á la padrina... «Ja rondiném?... ¿Ja rondiném?... Mireus que encara es matí!»... —Te dich que 't mullarás!... ¡y de bót!... m' ho senyalan los peus!... ¡Pla que ho encertaries de no eixir!... ¿Fa, Tinet, que no s' ho aporta 'l temps per anar á cassa?... — Lo Tinet, per tota contesta, m' arranjà 'ls ormetjos á corre-cuyta.

—Adeussiau, padrina!... Bon dia, Tinet... ¡Fins á la tornada!...

—¡Xoplugat, si per cas!... sents, noy?... ¡Guardat de la mullena!...

Al deixar lo baluart, lo Sultá y 'l Rey udolavan com si 'ls tosten sen...

¡Quina frisor la de las bestiolas vejent que no me 'ls ne duya!... vejent que no me 'ls ne duya, y que la Perla era la preferida!... Lo cor me dava per cridarlos Més, ahont aniria ab la currua, sol, y sens altra deria que la d' apedassar lo de l' Agustí?... Per no sentirlos vaig apretar la cama... La Perla y 'l Calillo anavan y venian devant meu; depressa com á llensadoras... De tant en quan s' allargavan enllá, resseguint matolls ó endinzantse per las bardissas; més, ataleyavan tan amatents mos passos, que encara no 'm decantava un xich, ja me 'ls tenia al dessobre... Nò; lo que es de maymons, no n' afartavam pas á casa!...

Trencant pel torrent vaig adonarme d' unas gotetas... No s' havia pas fet clar... Tot era una broma... Per no mullarme, vaig assolir los esqueys, emprontlas dret á Roquetas... Si tant apretavá, m' hi xoplugaria, fins que amaynés; no eram pas al fort de las plujas; y si 's mantenía 'l ruixim, tiraria avall, per la dressera, á matar lo cuch á la Resclosa... Tot mastegantmho aixís, s' anava espessohint la pluja... La Perla y 'l Calillo, esumant las gotas, escursavan sas embestidas... La Perla morrejava 'ls terrossos, frisoa, y ab las orelles caygudas; lo Calillo, ajogassat encara, s' hi agarbonava á toms, venint-

se 'm entre peus tot espolsantse la mullena... Jo s'ovirava la Resclosa; més ne teníam per un tros ans d'arribarhi.

Llucant dret á ponent me s'aparentà que s'aclaria... Blanquejava un xich, á parrachs. y aduch la claror del sol, allencada y somorta, com esdevinguda de lluny, se transparentava pel boyrim lo mateix que un flam derrera vidres... Vers á llevant si que 'ns la amenassava... Tot era una foscor... Una foscor grisa, moradenca, agombolada d'un pany; que s'arrossegava y estenia amunt, empessantse comas y conreus com si fos un d'aquells drachs de las rondallas. Termejant per Roquetas vaig esmentar á l'Agustí... L'Agustí 'm recordà la cassa; la cassa al Calillo, que tentaria d'esbravar, si 'l temps s'hi ajaya; 'l Calillo á la Cinta; y ensemps que 's capdellavan dins mon seny, la Cinta, la llebre y 'l Calillo, entortolligats pel secret d'en Badius, que ja 'm duya encuriosit desde la vesprada, la pluja refermà, borrasquejant tot de sopte...

Una gotellada primer; un pedrusquim, tot seguit, rodó y menut com anissos, que 's fonia al temps de botre; unas pelayas de neu, més enlla; més grossas y espessehidas en quant més minvava l'aygua, y unas ratxas de vent, lleig, humit y rufolós, esbufegant á toms com un asmatich m'acompanyaren fins á Roquetas...

Aprés de bregar ab los gossos que s'escometian ab los del casal, ans y tot de passar lo barri, vaig cridar á la gent...

—Y ara, sant cristià ab semblant dia eixir de cassa?

—¡Pas n'hi haurá per molt...

—¡Qui sab!... ¡Si un cop de vent no ho esguerría?... Lo que es á Suria prou hi bat de bo, prou!... Ab tal que no sia pedra!... ¿Es-morzareu, fa?...

—Per matar lo cuch, Jepl... Un borrego, si 'l teniu, y sinó, pa y trago... Faré nou horas á cals didos... Molt serà que no s'abonansi.

Ja no queya sino neu... Borralls á drel fil, á plom, que devallavan catxassuts, catxassuts, fonentse pel terror ó acobiantse per l'erba; filagarsas de borrallons, bellugadissos com á llambrichs, cayent á baix, arremoliatos per las ventadas, pelayas y borrall, lliscant de neu ab maymoneria, ensemps que minvavan los bufaruts: aixis, suau, reposat, plascévol, á tom per la sembradura: tal fou l'ayre de la nevada...

Per allà á nou horas, veient que anava parant, vaig desfermar los gossos; emprenentlas vers á la Resclosa... Volia tirar per la marrada, per esser més ferm lo camí: pero, com la neu no havia pres, llevat dels claps de verdura y dels tous de las ubagas, vaig decantar per la

dressera... Lo torrent baixava gros; com si hagués xafegat á montanya... La Perla 'l passá d' un salt, sorteiant los códols, lo Calillo... ¡quín' una 'ns ne va fer lo Calillo!... ¡No volia pas seguir!... ¡Sinó l' amenasso ab un rochl!... Pobret... ¡Com may s' hi havia vist, á flor mateix de l' aygua!..

Girant per la Resclosa vam toparnos al Baldiri... S' arribava al torrent...

— ¡Baldiri!... Qué aneu per algun parany?...—vaig ferli, per esbrinar la nova de l' Agustí...—¿Prou seguiu un rastre, fa?...

Y entenent la picardia, 'l sornut me contá lo de la llebre... Era cert; cert del tot; aduch en Balius l' havia soptada... Afegí que anava perduda, sens esma, com si l' empaytessen de lluny, aventurantsem á jurar que, á no esser pel dolor, que 'l fermava al casal, feya dias, no la deixava pas de petje... La gossa, com si endevinés lo tracte, tot era enlayrar lo morro y remenar la cua, frisant per esbargirse... Si l' haurà ensumada?...—vaig pensar, despedintme del Baldiri, y atiant á la Perla per las sevas.—Lo Calillo s' hi trobava nou .. No sabia pas hont darla .. Tot era anar y venir á corregudas; arriscantse pels trenalls ó bordant per las bardissas, encurio-it, ajogassat, de pura pensa... Al pujar per las bohigas vaig perdre d' ull á la gossa... S' era endinzada per las pinedas que resseguián lo comellar, clapejadas d' arsos y arbossos; però, ni pels esclarisats dels ombríus ni pels rempeus dels rostos s' endevinava 'l bellugader... Se 'm feya raro que no se n' hagués dut al Calillo!...

Cercantla y cridantla vaig assolir la costa... La neu s' hi era anat assentant; més, alló, un tel, una gruixa de pesseta... Pels ayres del temps, lo mateix sol que la vejé esclatar, la fondria á la primera ullada...

De sopte vaig llucar á la Perla... Era enllá, á l' altra bandada, per l' aulet d' en Many... «¡Perla!... ¡Perla!... ¡Vinam ací!...» —Més la gossa no se 'n movia... Lo Calillo ataleyantse s' esmunyí d' entre mos peus, apretant á corre per aconvoyarshi... Mitj quart après vaig assolirlos... Lo que ja 'm maliciava... La Perla, ensumant per la neu, s' adoná d' una posadera de conills, rastrejantla y seguintla fins al cau, entafurat al peu d' una freixa.

—¿Portéssem la fura, eh, mossa?...—vaig esclafir, amanyagantla. —Algun llodrigó que s' ha aventurat fins á l' herbey anyorant la tenre, vet ho aquí!... ¡No cal pas que frisis, ara!... ¿Entens?... D' aquets ray!

Y al crit de «Sombil!...» devallarem pel dret, conseguint la tasquera de las pinedas.

Una ullada de sol, assenyalant mitj dia, me feu pensar ab mos dits... Diantre de Badius, negar la mossa al Tinet; sens més que dir, ni rahó que la d' un «no pot esser!...» ¿Y per qué no pot esser?... ¡No té pas cap tara 'l bordegás, per desnonarlo!... ¿No 's volen los dos?... ¡Fos algun manco 'l Tinet!... ¡Vaya un manco!... ¡Si al veurel, pel segar, aduch á un n' hi venen ganas!...

Aixís ho anava xafant, encaboriantme més á cada tom, fins que vaig sentir que m' anomenavan... No me n' bauria pas adonat... La gossa, esquitllantsem tot d' una empaytada pel Calillo, m' en feu adonar... Era la Cinta... La mateixa Cinta..., que s' arribava á l' horta... ¡Quins alegroys al sobtarme!... Clar!... Conxorxada ab lo Tinet, ja li bastava 'l veurem!... ¡Cóm que si jo hi hagués atinat, sols ab la malicia de sos ulls ja hauria entrat en sospita!...

—¿A espantar los conills; oy?...

—¡No hi tocas pas!... Piquém més alt!... ¡Es cuestió d' una llebrassa, veyas!... ¿No n' has sentit á parlar?...

—Calleu!... ¿Qui era?... Ne tinch fums y... cert!... Lo pare... Si: era 'l pare...

—¿Qué es á cáteva, ó al trós?

—A fer carbó, ja fa tres dias; ab los noys...

Y com si jutjás que 'm venia á través, l' escaures fora en Badius, afegi, resolta:

—Arribeushil!... ¡No son pas molt lluny!... ¡Son al bosch del Comte!... ¡Oy que diihen si la llebre hi pastura!...

—De ho Cinta?

—¡A fé de refel

—¡Donchs, la guanyas, veyas!...

Somrigué, 'm mirá ab ulls agrahts, y endeviant ma gana pels badalls, reculá dret á casa...

La dida no se 'n dava compte.

—¡Ab semblant temps, tauj!... Sens innovarmho sisquera! ¡No 't costava pas res de fermho dir per la Laya!... Seu... ¡Seu, aném!... ¡y atipat!... ¡Trunfas y cols, noy; son de dinar!... Te faré una truyta, ab cansaladeta, eh?... No sé si t' agradará aquest ví... No te pas mal tast; pero, 'l redimontri de las pluhas... Trencadet... Un si és no és trencadet...

Vejent que, á copia d' afalachs, ni 'm deixava pendre basa, malverantme la ocasió d' esser fora la Cinta, vaig dir sens refujos:

—Be; anem al cas... ¿Sabéu per qué só vingut?... Donchs, per esbrinar lo del Tinet! ¿Quín reparo hi teniu?...

—¿Fill; pas so jo qui ho ontrebanca!... Per mi ray... Cosas d' ell; no ho sé!... Si fos aquí ..

—Dida; só vingut per saberho enteneu?...

Al veurem enseriat, s' enrajolá un xich, com avergonyintsen, s' encongi d' espatllas, creuhant á l' hora sos brassos, y fentse un punt á la boca, esclatá ab misteri:

—¡No sé com dirtho, fill... ¡Potser que t' hi arribesses!... ¡Cosas d' ell!... Ja t' ho so dit!... ¡Só vessat més llágrimas!...

Mitj quart après y encuriósit com may, las empenía vers als boscos corrent y tresquejant á tota pressa.

* *

S' anava serenant... Un ayre sanitó, provinent de montanya, perfumat pels timons y romanins escombrava 'ls nuvols, enfolcantlos pels indrets de Biosca... Escayrats, acoblantse ó atupintse, reeixian allà, al lluny del lluny, derrera las comas y 'ls tossals, com si un' altra serra esclatás tot d' una en lo mateix cor de la Segarra. Ovirantlos desde la costa del pla del coll; aduch se 'm figurava que 'l Montserrat, trasbalsat de soca y arrel per art d' encantarias, se 'ns ne venia á nostre terme... Un sol, las, enterbolit, sens gons d' escalf, ni per entebiar l' engelivament del griso, que apretava ab furia, s' escampava arreu, posant á la terra com si s' hagués enmalaltida... Los lladruchs del Calillo y la remor dels pins esbargian la solitud del lloch, ressonant enllá, per prats y fondaladas ab suau y misteriosa fressa...

Capficat ab lo secret d' en Balius, poch me recordava de la cassa..

Lo que se m' atravessava era que ho callás la dida!... Més, y si en Balius li hagués ignorat?... Empró havia d' esser un pecat dels grosos que no 'l bescantás ni á la seva donal... ¡Refuma si n' havia d' esser!... Mortal!... Mortal!... D' aquells que no hi pot res lo Papa!...

Mastegantmbo aixis, vam arribar al terrentó d' en Cendra. Ja s' oviravan los boscos... Passariam la rierola pel molí del Sall, agafariam pel curriol d' en Llémána, y ala!... dret á las bagas... Lo Molí del Sall, assentat al peu del marge, aparentava desde lluny com una

gabia d' esquírol penjada al cim d' una finestra... Los albas y las canyas, migrats per la llunyaría, reixían lo mateix que testos... Uns lladruchs de la gossa 'm feren girar tot d' una envers las bardissas... «Carau!...—vaig fer, sospitant de la llebre,—quina 'n fora que la soptéssem... ¡Y que es l' hora de la mitj-diada!... Per sí ó per nó vaig posarme á l' aguayt, engaltant la escopeta y aquissant al Calillo, que 's rebregava pels terrossos... «Ala, Calillo!... ¡Afányathi!... ¿Qué no se 'ns esmunyi, sent?...» Esverat lo Calillo, girá cua dret amunt, esbojarrantshi com un diantre... La Perla revingué tot sopte... Portava un conill; un llodrigonet, rastrejat per las bardissas... «Be, Perla, bell!... Te portas com un home.. —vaig ferli, amanyagantla de lluny... Ja acotava 'l morro per deixar-lo quan lo Calillo, retornant d' una brandida desde las feixas se li aferrá al dessobre, arreballantli d' un mós... «Y ara, capeigrany!... que vols que 'ns fugi?...»—vaig dirli;—aplegant lo llodrigó de terra y entatxonantmel al sarronet... Lo Calillo, ensumant á la bestiola, 'm seguia detrás, grunyint á toms y recomptant mas passas...

Faldejant la coma, entavanat per lo d' en Balius, se m' o orregué tot d' una que descobrí 'l misteri. Lo casal d' en Coy, encimbellat á la carena, arrán del single, lo mateix que un niu d' áligas, me revivá una feta del dido que 'm posá al rastre del secret... Pas era altra cosa!... Lo besavi del Coy y 'l de la Regalada van havérselas un dia sobre 'l fitament d' una vessant.. Comensaren malparlantse; s' apunyegaren un eixir d' ofici; anaren per justicia alego, ab galan minvament de sos cabals; més, cap d' abdos s' aconhortá del fallo, y enquimerantshi de dia en dia, en Coy rematá 'l plet vergassejant de mort al de la Regalada... Com eran bona gent, y s' hi posá 'l batlle, entre altres personas de cabal, me l' engarjolaren sis mesos... En Coy morí del sust; lo de la Regalada... pas ho só esbrinat may!... Uns deyan que de passió d' esprit; altres que de remordiment... Lo cert es que al retornar de presó me li agafá una marfuga, que l' enterrá á las pocas horas... Tres generacions han passat desde aquella feta, y cada una de las tres ha enviat un home á presiri per la mateixa causa... Es alló, no s' ho poden pahir... no s' ho saben acabar... com si ja al neixe se 'ls congriés á las entranyas...

Lo dido y 'l pare del Tinet anavan á fer gresilla á l' Hostal de la Rossa... Una festa, jugantse l' ayguardent al tutti, van tenírselas sobres d' una basa... Que si éts... que si no éts... Aná enlayre 'l porró, voleyaren las cartas, y agarbonantse al eixir de l' era, s' esbatussaren com uns jueus... L' hostaler va despartirlos; assossegantlos y amoi-

xantlos, més d'allavors en avant, ab tot y anar á cala Rossa, ningú 'ls haguera vist jugar al tutti... Pas fora estrany, donchs, que en Balius, enquimerat encara de la feta, y á semblansa dels d'en Coy, s'esbravás ab lo Tinet per venjarsen... Lo que més me dolia, es que la nafra del despit se li hagués fet tant estantissa; empró, com en Balius n'era rebut tants serveys dels de casa, pas m'en veyá mal d'apedassarho.

Ja assoliam los matolls... Ja entravam als boscos... Lo comellar, forrat de bagas de la Carena a la Vall, semblava desde 'l cim com un agombolament de núvols... La boyra del ressol l'emboicallava arreu, brassejant pels rostos y espurnant pels cayres... Renchs d'albas y poys s'atupian pels trencalls y clotas, refoitats d'arsos y falgueras; en tant los blets y romanins, vorejant los marjals ó esclatant per las pradas, restelleravantsi com á verduras... Los claps dels erms acaixalavan las bagas, arranantlas y esclarintlas, lo mateix que un' arna per una pessa de roba... Per amunt, per replans y feixas, assentavashil' arbrat, ferm y ardit, com amenassant als núvols; combantse y ajeientse per las vessants, tal com si l'hagués batut una ramblada... Munions de ratllas, creubantse y entreteixintse com las desflass d'un riu, se destriavan per las comas, assenyaland ab sos replechs lo curs dels viarons y 'ls aygueveasos...

Com feya temps que no hi era estat per aquells baralts, m'hi embadocava com un baylet á fira... Aduch resseguia 'ls entorns, anomenant poblets y recomptant las casas com per fermansa de qué no 'n manqués alguna...

Lo sol tirava á la posta... L'ayre engelivava... Enjogassats, los gossos, se las heyan amunt, furgant pels erms, y grapejant pels marges; sino s'empaytaván pels rostos... Al soley d'en Quer vaig adornarme de las pilas... Devian bitllar... Duas llongas fumeras, flonjas y ennegridas com las d'un forn de rajolers, s'enlayraván per demunt del bosch, arrossegantse per l'espay, y lliscant enllá, llá d'enllá, confonentse ab la boyrada... Trencant per las bagas vaig cridar al dido. «Balius!... oh, Balius!...» Ressoná dos ó tres cops ma veu, resseguint l'afrau; més, persona nada va respóndrem... D'lt d'un repeljó, encornant las mans y esgargamellantmhi vaig tornar á la crida.. Un espinguet, una mena d'alarit com anyorament de fera, esclatá tot al cop; sech, esquerdat, lo mateix que una escopetada... Vaig llucar pel tou de la boscuria, y uns pichs remenuts, remenuts y negres com escarbatons, que rodolavan per un callaris d'alzinas, van soprar mos passos... «Balius!... Oh Balius!...» repetí tot d'una. Y's referen los

esguells, y 's bellugaren los escarbatons, furgant per terra, com si fossen garrins que ensumessen tófonas... Un quart enllà ja 'ns vejerem las caras...

—¿Tú, ets, noy?...

—¿Quí s' ho havia de pensar?

—¿Qué has seguit alguna pessa?...

¡La llebre, potser!...

Aprés d' esbufegar un xich, y de remoure 'l cap amunt y avall, com animal que capcina, vaig esclarir sos duptes... Sí; era jo que havia eixit á deshora, cercant lo rastre d' una pessa que sabia hont jeya, segons fums; y que 'm plauría de portar á casa...

—Be, bordegas, bel...—esclafi 'l dido, boý preguntantme ab un gesto si m' empassaria alguna cosa.

Vaig mostrarli 'l llodrigó, y endevinant per mos ayres que ja 'm feya saliva, 's posá á escorxarlo...

—Y 'ls de casa, xicot?...

—Bons, gracias á Deu!... Ja he vist als vostres tot passant... La dida, la noya... ¿Donchs, quants dias fa que sou al carbó?...

—Ab avuy setze... ¡Aviat acabaréu, si á Deu plau!... Ah, tu. Un bon plat de sopas, entretant, potsèr t' apariaria 'l ventre!... ¿Vols dir?... Mira que á la vesprada hi fa un fret!...

—Aixó ray; pas es foch lo que hi manca... Heu de basquejar pels gossos també!... Deuen portar una cassussa, dido, ab tan bella jornada!... Y... ¡escolteu!... Be, nó!... ¡Vingan, vingan las sopas; m' apar que 'ls budells ja grunyen!...

M' escapava lo del Tinet; empró com se m' acudí que lo fet á fugas s' espatlla ab pressa, vaig recular la paraula... «Per temps ray!...» —me vaig dir, donant un tom pel bosch, mentres s' atrafegava 'l dido.

Arreu s' hi veyá 'l trasbals... Tot aquell clap de baga, enclarissat per las destrals, com esbuyada forra de cabells aprés de passarhi la pinta, estava farsit de brossa... Asclas y boscays, massas y tascons, socas y esberlas; per tot ahont posava 'ls peus ensopegava ab una nosa ó altra... Llensadas de revés, ó fetas un garbuix, algunas en barrisca y moltas á l' esgarriada, aduch m' entrebancavan á estonas... Havían fet cinch pilas, y s' amanian per la sisena... De las cinch n' eran venudas duas. Lo rastre de las plassas enmascàrava 'l terror, com si l' hessen femat ab sutje ó 'l formiguessen per bohigarlo... En tant s' hi afanyava 'l dido 'ls minyons vigilavan las pilas... Tots amavan bruts, enmascarats, lloirts, com si travallessen á la farga... Adobats arreu per la carbonisa, llampegavals los ulls, ribetats pel pol-

sim lo mateix que cucas de sagrera; sagnantlos los llavis com si se 'ls hi hagués obert una nafra...

Eram ja cap al tart... Los espirays de las pilas trepavan la foscúria esbargint enllà las flamas, tal com un raig de sol al atravessar la O d' una iglesia.

Arrebossada per las ombras la бага, esporugüia de veure... La mateixa basarda que si fos una cova.

— ¿Hont ets, noy?...—crida 'l dido, esferehintme.

—Som ací... Som ací!... Ja hi corro!...

Brincant per munts de cendra, tous y arrodonits, resquicias de las xeras d' altres dias, vaig atansá'm dret al Balius.

¡Apa, noy, que ja bullen!—esclatá, enmenantme á la tenda, una barraca que s' havian bastit, apuntalada ab estacas, coberta ab canyas y branquillons, enramada de dalt á baix y atapahida de brosta.

—Y aférrathi be, sents?... ¡Que apreta 'l grisol!...—afegí, signantme las graellas, hont reposava 'l llodrigó, ert y aixancarrat, fumejant encara... La Perla y lo Calillo, aburrint la xera del Portal, se 'n vingueren á mos peus, tot remenant la cua, com festejantme l' ápat... «Alo, teniu, que ja us ho haven guanyatl!...»—vaig ferlos; llensant lo cap á la Perla y las potas al Calillo... La Perla tomá 'l cap, al ayre, d' un sol mos, espetegant de llengua com si salvés una lleminadura... Lo Calillo s' aferrá á las potas, y ajassantse a terra fins á fregarhi de panxa, repelá 'ls pellingos, tot ventantse ab la cua... Lo refrech de ma cullera y 'ls cruixits dels ossets, al esmicolarlos los gossos, retention dins la barraca com sons de llunyadana cobla...

Ja fet de sopar, vaig arribarme á las pilas... No volia clucar l' ull sens emparaularme ab en Balius... ¡Per esbrinar lo d' en Tinet!... ¡Per esbargir mos dubtes!... Pas hauria agafat lo son ab aquell-rau-rau entre cevas!...

Al eixir de fora vaig notar que 'm cridavan... Era ell... Ell mateix, que 'm convidava ab sa companyia.

—Y doncas, dido?...

—Veurás... Arranjat l' hort, ja gornits los planters y llestos de la sembradura, vam dirnos: «¿Qué hi farém á casa?...» Y basquejarem pel carbó... ¡Goyta!... Ja 'n som venut duas pilas als traginers de Suria... ¡Y que travessavan de trenta cargas!... Ben pagat... ben pagat, noy!... Aixó sí, carbó com lo nostre, que no 'l cerquin ab ulleras... Ja 'l veurás, ja 'l veurás, demá; quan desfém la grossa... Pas ne surt del rogench, del fumós, cal... Ni que 'l necessitesses per remey n' aplegarias un trit!... Tot es bo, lluent, de color de llargandaix, com

si fés ayguas; ab un trinch si 'l bats per terra, que ni que fos una dobla!... No; en quant á ben cuyt!... Ademés, tot son brancas!...

La veu d' un dels minyons lo feu arribar á las pilas...

—¿Que no va be, aixó, noy?... —vaig fer, atansantmbi...

—¡Se 'ns llampa un xich!...—esclatá 'l gran, obrint un espirayet y tapantne d' altres

— ¡Com se gira vent—reprengué 'l dido—s' ha d' anar més ab compte!... Es lo que 't deya suara... Per que ixca bo cal que no t' hi ajegas... ¡Lo més xich dels descuyts pot escapnarte una pila!... Ara mateix... ¿Has vist?... Res... Lo que 's diu un alé d' ayre... Se t' inflama un boscaý; no t' hi paras: aquest encén un sostre; no hi arribas amatent, y alo!... esguerrada la cuytat... Poch ho saben las donas que s' atravessin aquets riscos per una cosa tan petita!...

Digné, s' enfilá á la pila, armat del bitllot, la bitllá una estona, resseguint las parets, y furgant un dels costats y acotxant l' altre, desllampá la brasa. Una glopada de fum, més negre encara que la fosca, eixí del coll de la pila, arrossegantse per l' entorn lo mateix que un clap de núvol...

—Algun boscaý acorossat; algun troncot de fusta révora, veusho aquí!—botziná 'l dido, tot devallant l' escala. Y reparant que un escandell, ja enrojít, s' esvahia amunt, espeternegant per l' espay revestintlo d' espurnas, afegí:

—Pla que n' endevinaria la soca; veyas!...

Ja s' era fet nit. Freda y esblaymada la lluna, aclaria l' arbrat, parpellejant pels cims lo mateix que una celistia. L' ayret, frescal y somort, com entebiat per la serena, rondinava pels voltans, entelantnos los ulls y engelivantnos las espalllas... Esmarat per la boyra 'l terror, ja fangós per la mullena del matí, recruixia á nostres petjes, esbravantsent una fetor, ingrata y rónega com la del fons d' una bauma. Nos trobavam á sis passas, y ja la tossa de las pilas era engolida per la foscuria... Llevat dels espirays, esguardantnos ab sos ulls, com si 'ns empaytés una llopada, y d' alguna xalda vagarosa, serpentejant per la fumera, com animeta perduda: tot ho arrebossavan las ombras...

JOAN PONS Y MASSAVEU.

(Acaburá.)

LO PRIMER BÉS

¿Hont ets que no 'm respons? ¿Avergonyida
pot ser t' has amagat?

¿O creus que havém comés algun delicté
perqué 'ns havém besat?

¿No 's besan los aucells? ¿Lo sol no besa
ab amor á la pobre humanitat?

¿La rosada no besa á las poncellas
quan comensan son cálzer á badar?

¿Hont ets que no 'm respons, ma enamorada?

¿Per un bés de passió t' has d' amagar?

EMILI VALLDENEU ESTAPÉ.

Masnou, 1891.

ESTIUENCA

L' estiu ja arriba. 'L sol tot ho calde'a
y las flors á son bes cauhén cremadas
y per tot hont son raig ardent flameja
s' hi sent un foch que abrusa;
y entre tant d' orenetas á voladas
un negre estol lo llarch atzur ne crusa.

L' ombra que fan las enllassadas fullas
a reposar, aymada, nos convida;
seyém sota eix dosser ple de poesia,
y, contemplant los oranels que cridan
y 'l rossinyol que canta tot lo dia,
y mentre 'l vent lo teu cabell esbulla,
posa ton cap sobre la espatlla mia.

Acluca 'ls ulls y dorm. Y amorosida
quan pera dir mon nom somniadora
s' obri somrient ta boca encisadora,
ab ansia indefinida
deixaré una besada
com papelló sobre una flor que 's bada.

NARCÍS DE FONTANILLES.

LO SECRET D' EN BALIUS

(Acabament.)

NOI!... Alo!.... Cap á joch!... Que d' aci á tres horas haig de repéndrel!...—digué 'l dido signant als minyons.— ¡No vos hi ensoneyeu, ey!... Bitllar y fora no se 'ns escapni. — Al arribar á la barraca llensá uns ascles á la xerra, fogassantla un xich, á truco de véureshi una mica... La Perla y 'l Calillo, enroscats com un caragol, hi roncavan lo mateix que berros.

—Té, noy, abrigat;—me digué 'l dido allargantme una manta.— Y abasia aquella si no 'n tens prou!...—afegi estovantme 'l jas á corre-cuyta. La fressa de la palla 'm recordà 'l meu lit, lo meu lit del casal, ab sos tous matalassos; l' esment del casal me va retreure al Tinet, encaboriat y enutjós per lo de la Cinta; y reparant que 'l Balius ja se cercava la jeya, tot rebregantse per la jassa, encuriosintme lo del secret, vaig resoldre emparaularlo.

—Dido!... ¡Be m' atendreu uns mots ans d'estirárvoshi!...

—Y ara, noy!... ¡M' ho demanas ab uns termes!...

—Sobres lo del Tinet, véusho aquí!...

—Sobres...

LA RENAIKENSA.—Any XXI.

Pel fresseig del jas vaig comprendre que s'hi redressava.

—¿Sobres lo del Tinet has dit?... Y be: qué t'hi va á tú?...

—¡Com que só vingut adressas, didot!... ¡Per la cassa pas hauria fet cap fins assí!... Mes, com lo pobre...

— Veurás, noy; clar que es de planyer; mes no pot esser... no pot esser ..

—Es la cansó de la dida... No pot esser... Per aixó he vingut á toparvos... Aixó de «no pot esser» no passa d'un estirabot, dido, y ab un estirabot pas eixiriam de dubtes.

— Donchs res ne treurás, veyas!

—¡Vull sébreho, didot!...

— Escoltam noy: es un misteri que ni al confés lo soch dit... ni al confés, sab-?... De modo y manera que tant es que risquis com que rasquis... Y no t'ho prenguis á mal, ey!... puig llevat del confessor, foras tú 'l primer de sébrel... Desengányamell!... Distréumell!... Que se 'n busqui un altra!... Mossas array!...

Se callá, fressejá la palla de nou remoguda pel cos del dido, y 's refeu la quietut. Lo pany de ma escopeta, reflectint lo flam de la fogassa, espillerava com si fos de vidre.

Despitat per sa tanjanería, vaig emprendre al dido altra volta.

— Be, dido, be. Vos no m'ho direu; empró pla m'ho temo... Ja ho sospitava, en veritat; mes no gosava á dirvosho... No vos feya de semblant fustia... Be la guarden prou la rencuniada!... Tot ve d'allá... de lluny... d'aquella palestra ab en Jap, al hostal de la Rossa, per una basada de tutil!... Es la cansó dels Coy ab los de la Regalada; clar!... Empró...

Rondina la palla; 's redressá 'l dido, y representme tot sobte, digué:

— Noy! per mor de Deu, no m'esbronquis d'aquest terme... So jayo, be ho sabs; mes si un altre que no fosses tú 'm busqués aixís las pessigollas, té por que m'hi agarbonaria... Vull que lo que m'has dit no m'ho hajas dit, entens, noy?... Y en quant a lo de 'n Tinet, debades es que hi dongas voltas!... Pas has de saberho. Te basto á dir que soch jo 'l primer de plányell!... ¡Veyas si 'm desplau la feta, douchs!... Y deixam clucar los ulls, que pas es son lo que 'm manca!...

Vaig entendre que s'hi aj ya, y representlo ans que s'hi endormís, vaig fer despitat:

— Ja veig, dido, que pas me teniu per galant cosa quan vos esteu de complàurem. ¿Qué li trobeu al Tinet?... ¿Quin' una vos n'ha fet? ¿Per qué li negau á la Cinta?... ¿Qué li manca al xicot?... Jo vos ho

só dit, só vingut á dretas per esbrinarho y com més va més m' hi vaig entossonint; porque s' ho val, dido!... Sino, diguéume; llevat de cuatre hereus, que sols trucan doblas ab doblas, quin minyó 'm citau de tota la encontrada que 's retiri al Tinet com á honrat, com á treballador, com á aixerit y adhuc com á guapo; ja que de tot se 'n fa mesural... Y si es aixis, aixó que tant vos amagueu, digueu: ¿no pot ser una allevansa?... Adhuc que fos cert, cert y probat, (que estranya cosa fora que no me 'n adonés jo tenintmel) ¿per que us estau de dirrho si com es de pensar ne puch rebre las malas?... ¿No 'm responeu?... Donchs be; porque entengau, dido, que no m' hi aferro per repropieria, tan net de taras jo 'l veig, que d' assi á tres mesos vull que 'm meni l' hisenda!...

Aixó de l' hisenda se m' acudi per temptarlo, puig pecava de coquí; empró, ni tocantli la flaca, s' aventurá á respondrem. Ja 'm dava per desvergonyirmhi, quan entenguí que dormia. «Be; si que 'n fa caball!...»—vaig remugar encenentmhi.

La veu d' un dels minyons, fent avinent al altre que se li llamrava la pila, 'm recorda lo escarrassadot que anava 'l dido, y judicant que s' era dormit vensut per la passió de la son, vaig escusarli la treta.... També jo m' hi vull estirar... Capolat del camí y encaboriat ab lo del Tinet, ab tot y fersem anyoradissa la molsuda jassa del casal, pas vaig trigar en dormirmhi. Mes, llevat del primer son, que 'm serví per descans, los demés trasts de la dormida me s' anaren fent tan prims, que se m' aparenta com un somni... ¿Quina hora era?... P s ho sé. Pel corn de 'n March, enmenant la dula á la pastura, se m' afiguraren sis horas... Lo só s' ohia al lluny, molt al lluny, lleu y confós, com trasbalsat per l' ayre. Al pararhi esment, adhuc me semblá entendre als anima's gatzarejant pel prat ajogassats y alegres, com los xerrichs de Biosca en eixint d' estudi.

Pels badayons de la tenda compreguí que clarejava. Vaig reullar entorn tot deixondintme, y... ja no hi era 'l dido... Un dels minyons l' havia représ, entornantsen á las pilas. Los gossos, fets un munyoch, s' ajassavan á mos peus, llucant d' un ull, com esperant ma venia per alsarse. Sentia un pes, aquí, en mitj del cap, al frech de la corona!... Una mena de pes com si m' alsessen á plom, estrebantme amunt, musat pels mateixos nirvis... Y tot era alló, lo d' en Tinet, que me l' atravessava com un clau... ¡Fúmere de Balius!... Amagarme 'l cas á mí, al que alletá sa muller, al hereu de la Prada; al hereu de la Prada, del que may n' havia hagut un nó, pidolayre y tot com era!... (Pobre y malhaurat Tinet, quan ni semblant mitjaner servia!...

Al pensar en aixó s' apoderà de mi tal quimera, que vaig eixir del jas, frisant per emprendre al dido.

Ja 's feya clarent. La xera del portal s' era anada consumint, socarrant lo vol del terror ab la xardor de la calinassa... Arbres y matolls, destriats per la llum que empenyia arreu la boyrina, retallavan l' espay; esclarissats sos cims y verdejant sas brancas. Foranas veus van atiar-me de sopte vers las pilas. Tot anava en renou. Soptat pel tráfech, vaig sospitar si s' acostarian los traginers, y s' afanyarian per la càrrega. Lo guarda-bosch del Duch y 'l messeguer del terme, representant als noys d' en Balius, tenian compte las pilas.. Ja n' havian despullat una, la que feya més tossa... Los minyons, enmascarat com á dimonis, trasbalsavan lo carbó á la mesa, esborrant la pila ab llurs eynas.... Lo dido, un xich allunyat, s' escarrassava de ferm per muntarne un altra... Fora la darrera, la de recoure 'ls culots... S' al-sava per aplegar los boscats, los escatava á terra, en rodona, escay-rantlos una mica, com á ventre de tupí; bastia 'l sostre ab los culots, enfitentlos un per un, y apressant als de la mesa, reprenia la tasca... Ja assentada la pila, la revestiria de terra, forrantla ab mata ó fanals, y obrint los renchs dels espirallets, la calaria de sopte... De tant en tant s' arribava á la mesa per esparvillar als minyons... Lo rabadá de la Farga y 'l pastoret de Codeys s' eran llogats per ajudarlos. . ¡Pas los vindria mal una dotzenota de cortos!...

Lo rabadá, armat del raspall, escampava 'ls munts de carbó que hi trasbalsavan los minyons, ensemps que 'l pastoret ab la regadora amanida, las ofegava ab sas ruixadas.

— Bona terra per planters!...—deya 'l guarda bosch al dido assenyalant la maca de la plassa.

—¡Y per ferhi trunfas!...—respongué 'l dido.

—¡No mancara qui se la emporti!... — recalca 'l messeguer, enlayrant lo bitllet y apuntantlo dret á la Farga.

Tot ronsejant, ronsejant, vaig apropornhi. Los gossos, com si entenguessen mon intent, se m' havian esquitllat, emprenentlas ab lo dido. La Perla li saltá al demunt, bellugant la cua y ab la llengua enfora, com per besarli la cara. Lo Calillo se li aferra als esclops, estiragassántlosli ab las dents, com ho feya ab las costellas.

— ¡Ey, tú! ¿Est s? — feu lo dido, amenassantlo ab l' arpelleta d' enrestellerar las brasas.

—¡Bon dia!...—vaig fer, còlgirantme pels de las pilas.

—¡Bon dia, hereu!...

— ¡Bon dia, grant!...

Lo dido 's decantá, boy esbargint als gossos, y sens móures d' ajupit, tot enfilant boscats, me digué al véurem:

—¿Ja has clucat l' ull, noy?

—Pas á pler, dido!...

—¡Com no hi estás fet á la palla!... fa?...

—¡A la palla ray!... ¡Sabeu á lo que no estich fet?...

Ja anava á etjegarli; empró pas me calgué 'l dirho.

S' alsá, rebaté 'l culot que estrenyia; s' avensá dret á mi, motxo, pensiu, malmirrés, y encarantsem tot d' una, me digué, recantli:

—Mira, noy; m' era jurat que ningú ho sabria, ningú del mon entens?... Empró, al veuret aixís, enfurrunyat, rumiós, ab la mutria á sobre, y á l' acudirsem que ets de la Prada, l' hereu de la Prada, que va alletar la Treso, ja no sé pas com aguantarmho... ¡Que se me 'n va de la boca, veyas!... Donchs be... Pasmal!... Que ja t' vagará temps per ferten creus!... ¡Lo Tinet y la Cinta son germans!... Germans, noy; no 'n duptis!... Ja t' ho contaré... Ja t' ho contaré... Sols un prech t' encomano, que no n' hegan un mot... ni un mot... ell-, ni ningú... Ignorantho, no 'n penan. Figurat ara si ho rastrejessen quin corcó 'ls fora tota sa vida!... Ho entens, noy?... Veurás... Aprés de desmammat á tu la Tresa se 'm feu grossa... Fos que n' hi hauria passa, fos que anant á l' hort... qué 'n sab un?... ¡No 'ls preguntis als mals d' hont venent!... Lo que cal es guarirlos alego!... Donchs, bé; la cuestió es que se 'm follá... Gelosa d' una canalla y rebotida de pits, ja cercavam criatura, quan s' escaygué á passar una bordeta.

«Fillémsela?...»—Ella 'm va fer. «¡Ja ho has dit!...»—¡Nos venia tant de vintyun punt!... tant á dretas!... «¡Y si 'ns la prenen quan sia gran!...»—Vaig esbrinar d' hont la duyan... A cala Rossa vaig heuren fums... Ensumant ensumant, vaig entendre que la Tana, la coquesa de l' hostel, y 'l pare del Tinet, no 's deixavan de petje... Un dia, aprés de la batussa del tutti, vaig tocar lo bot á la Rossa sobres lo de la noya, y... no 'n vulgas més, clar!... La boca se li feu aygua, despitada perquè li era fugit la coquesa; y fil per randa m' ho contá tot... tot... Era del pare del Tinet... Ella l' encistellá, ajudada per la Rossa, y ella, á punta de dia, va trasbalsármela al porxo... y vethe aquí!... Tots se la creyan á la Santa Casa?... entens?... Y l' estornelet, enfaldat per la Tresa, s' aferrussava al mugró, engolintse la á la regalada...

—¡Sabeu que ni que fos un qüento, dido!...

Reculá un pas, me mirá de fit á fit, tot atambellantseli 'l front, y ab veu ferma, va dirme:

—Y ara, per matar á la Cinteta, vés... vés .. y bescántaho, si gosas...

—¡Didol... ¿Per qui 'm preneu?...— vaig fer, sentint que la sanch me formiguejava.

Lo dido somrigué, m' acaroná, com quan era menut, soplantme la quimera, y signant enllá, al lluny, vers á la Prada, afegí, boy trasposat:

—¡Ja ho veust!... ¡Cal enganyal, noy!... Y, puig li toca una creu, fem que no li sia feixuga!...

Los picarols dels traginers, retrunyint per l' afrau l' atiaren envers la mesa.

Tot anava endevant... Tot estava á punt. Allans á deu horas la bullanguera recua aconseguiria 'l repetjó, la fermarian los traginers, arronsalantla per las alzinass; y en tant los matxos, ab lo morralet penjant, s' endraparian la pinsada, y 'ls homes arredossats á la xera, escalfarian lo ventre, en Balús y 'ls xicots suant á viu·llagrimall, omplinant los sarrons de brasas; d' aquella flor de brasas negres, fullosas y revingudas; forrantlos de boixerica y mata tot seguit per trasbalsarlos dalt del replá, y carregarlos aprés de l' apat. .

Per no ferhi nosa, vaig despedirme del dido...

—Vaja, dido; adeussiau y... no rumieu gayre, eh?...

—¿T' en vas?

—¿Qué hi faria?... Valtros vos hi enqueferareu, y jo, ataleyat ab lo tráfec, hi perdria l' estona... Las empendrem dret avall, á veure si n' alsan alguna!

—¡Oy, qué frisan!... Repara...

—¡Bueno, donchs, fins a la dels Barbut!...

—¡Sempre 'ls mateixos!...

—¡Grat sia á Deu!... Vaja, adeussiau!... ¡Bon dia!... ¡No us hi mateu, miyons, que no l' arranareu pas tota la baga...

A l' apartám de las pilas me s' aparentá que tot jo 'm refeya... Lo sol era més encés; l' ayre més pur; lo cel més blau, esblaymat, que tirava á gloria. . Com més m' anava allunyant més me 'n adonava... Al trencar per la costera, la negra fumerola s' esbargia amunt, á glops, esllanegantse per l' espay, y sombrejant lo marge; tal com si un vol de perdius s' aixequés de sopte de las bardissas... Lo Calillo me s' hi era enganyat un bon parell de vegadas... ¡Sols lo cas del Tinet m' entevanava una xical!... Jo que m' havia vantat de que 'm fora un no res l' adobarho, havem de mossegar los llabis y adhuc enrogirme de gallas, com ventolari de mena, á truco de guardar lo secret y no com-

prometre á la Cinta!... Oh; y si no més fos la Cinta la bescantada!... Ella ray... Y 'l Quim, lo pare del Tinet... y de la bordeta... lo masover de casa... ja gayre be jayo... y al qui tots teníam per un sant home?... No hi havia remey... Rumiaria un xich y molt fora que no m' en pesqués una!... Calia ferho; adhuc en be de tothom. Anque fos á copia de mentidas!... Ja m' en confessaria après d' arranjarho, si tant m' apurava 'l remordiment...

Tot garlantmho aixís vam arribar á la riera. . Al passar la qual la Perla se m' estafurá per las canyas... Hont vas, á cassar granotas? .» —vaig dirli, etjegantli una codella... També 'l Calillo se me n' hi va corre... Pels grunys de la Perla vaig maliciar que ensumava un rastre, y enfilantme al marjal, vaig aguaytarlo... «¿Volsthi jugar que es la llebre?»—se m' acudí tot d' una... Y encara no m' ho havia dit, que ja l' empaytava 'l Calillo... Ajupim: encaramhi; aviarli 'l tret; d'esma, al bulto, baldament hagués tombat al Calillo, tot fou cosa d' un «Je sú». Carrego; salto 'l marge, me n' hi corro, seguint á la Perla; que hi esquitllava com una furia y al peu d' un trencall, amorrat á un relleix, enravenada la cua y ab los ulls enfora, sopto al Calillo, encaixallant á la llebrassa... La Perla, perque no se li esmunyís, se llena d' un bot á sobre... Més, pas calia!... ¡Si 'l ruixat dels daus l' eran magolada de tot un quarto!... ¡Fins al cor mateix li eran entrat!... Engelosintshi 'l Calillo, s' hi aferrava com un llop... Pas volia deixármela!... Sols batussantlo una xica li vaig pendre... Empró. ja la duya á las espatllas, fermada amunt, á la corretja del sarró, que encara 'l murri, sortejant mas cossas, saltironejava per treurela...

La gent d' aquells baralts, asmirada de la pessa, etjegavan lo xapo per contemplarla... Tots l' havían vista... Era aquella, la que empaytà 'l Baldiri, la que llucá 'l Balius, la que aguaytava 'l Coy, la que perseguia 'l Roure... ¡Per xich que m' hi descuydi tots se me la feyan seval... Oy que 'ls l' haguera donada... ¡Tot seguit!... Adhuc me dolia 'l pel que se n' enduyan al pessigarla per aviruar las tersas!... Tretzejant ab uns y convidant á tots, en que no més fos de ditas, vam apropiarnos á casa. ¡N' exhalárem de subor al remontar per la dresera!...

Ja eram allans á mitj dia. Al arribar al barri, los gossos, anyorant als companyons, s' abocavan per las finestras, devallant après fins á l' entrada... Tothom me 'n deya alguna... Que reposés, que 'm mudás... Que prenguéis un boci... La padrina, ferrantsem als colzes m' acompanyá dret á l' ascon; deslliurantme del batent de l' ayre; fret y enllerguit, com si 'ns amenassás la neu altra volta... Al reparàm la

llebre tots se n' escriuiren: Vaig contarlos lo cas, y al dirlos que la era alsada 'l Calillo, tots se 'n feren creus...

—¡Quan ho entenga l' Ecónomo!... —vaig fer.

—Hi agafarà una quimera!... —esclatà 'l pare.

—¡Com se n' està tant del Judas!... —reprengué 'l Tinet, tot dessembrassantme 'ls estris y boy menjantsem ab la vista...

Era deixat lo tros per soparme...

—¿Pels envols d' en Balius, fa?... —feu tot d' una, sospesant la llebre.

A l' entendre la tonada 'm semblà com si 'm punxessen ab agullas... Ni al passar la pigota vaig sentir més formigor... Una mena de frisar... Igual que borronadura!... «Y ara; com t' ho engiponas? —vaig dirme, encabornitme ab lo del bordegàs, y esmentant al Balius... Poch triga en escomètem... Eram ans del sopar; un xich après del rosari...

—Carau l' amo; pas m' ho creya... ¿Pels envols del Balius l' heu haguda?...

—¡No t' ho só dit!...

—¡Quins alegroys la Cinta, fa?... Y... ¿està bona, l' amo?... —reprengué, vejent que jo no responia...

—Veuras, Tinet, veuras—vaig dir encoratjantmhi... —Sobres alló de la Cinta, entens?...

—Digueu...

—Que no t' hi encaparris, veyas...

—Y, ara!...

—Es lo que ell diu, noy... No pot esser... vetho aquí!... No pot esser...

—Empró, be ho sabreu lo perque, l' amo!...

—Veurás... Més... Cal distréureten, eh?... ¡Tracta de fes monja!...

Tal com se m' ocorregué, sens amaniment de cap mena, aixis vaig endressarli. Lo Tinet esclatà á riure... ¡Jo que 'm creya que s' hi hauria enmurriat!...

—¡Ella monja!... ¡La Cinteta monja!... ¡Pas bo crech l' amo!... —afegi, reprenentse 'l riure... «Mireu 'l pillu!...» vaig rumiar bo y mossogantme la llengua,—si 'n tindrà fermansa quan aixis ho essegural...» Desconcertat per la dita vaig resoldre plantarlo...

—Ja ho sabs, donchs, Tinet. No hi ha més cera que la que crema... ¡Y no t' hi capliquis, entens!... ¡Noyas ray!...

Al toparnos per l' era vaig reparar que plorava...

—Tinet!... Y ara!... ¿Qué t' has begut lo seny?... Veyam: ¿per-
qué somicas? Còntam!...

—¿Qué só fet jo?... ¿Quina 'n só feta? Dibeul ¡Ho vull saberho,
l' amo!... ¿Pas m' ho voleu dir?... ¡També vós!...

Y picant de peus y gratantse 'l cap afegí, enquimerantshi:

Donchs bé; ja que no á las bonas sera á las malas... ¡Ea que 'm
costi un presiri! Sí... Robaré á la Cinta... Mataré al Balius... Fogiré..

—Ey!... ey!... ey!...—vaig fer, tement que se m' alocava...

Alló de que s' escapás ab la mossa, ab sa germana, cometent un
dels majors sacrilegis, me posà 'ls cabells de punta...

—Veurás... veurás—vaig dirli—aplanantme l' escopeta, y apun-
tantli al vol de la cara.—T' ho diré: empró, si algú ho sab de ta
boca, ja cal que hi resis un credo...

Y vaig contarli lo secret d' en Balius...

S' esglayá; s' esferehí, enmagrintse y tot com una fura; més, en-
cara no feya l' any, ja n' emparaulava un' altra.

JOAN PONS Y MASSAVEU.

L' EMIGRAT

POESÍA PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DE MONTEVIDEO

I

¡Cinquanta anys que no l' he vista...
cinquanta anys que no hi so estat!
quan no m' he mort d' anyoransa
pot ser no 'm moriré may.

Plé de vida y juvenesa,
plé de forsa y plé de sanch
jo deixí la meva Patria,
jo deixí lo meu casal.
¡Qué era trista la diada!
¡Qué trist era mon depart!
ni un aucell per la boscuria
que aixequés un refilay;
per lo cel tot eran núvols;
nuvoladas de mal ast;
fondeijat prop de la costa
lo brik-barca aparellat;

mariners dalt de las cofas,
 mariners á dalt y á baix
 y en la platja, mitj deserta,
 mos pares y mos germans
 fent companya, agenollada
 sobre un roch de cara al mar,
 la nineta de mos somnis
 ab lo cap dintre las mans.

¡Plors y llàgrimas, si 'n queyan
 rodolant galdas avall!

¡Be se 'n varen dir de pestes
 contra 'l mar y aquella nau!...

Més tardet, de tot lo quadro
 sols restavan l' emigrant,
 febrosench sobre la popa
 d' aquell barco malhaurat,
 y allà lluny... lluny... en la costa,
 cinch ó sis moradors blaus
 que signavan, ja reveure,
 á reveure 'ls que se 'n van!...

II

Tresors fora de la terra
 Deu no 'n dó á qui n' hi demán,
 que las penas son més tristas
 y 'ls plahers no son tan grats
 lluny del brés hont varem naixer.
 lluny d' aquells que hem estimat.

¡Verge santa, quantas penas,
 quants fadichs y quants travalls
 per un tros de pa que trovo
 més amarch que 'l pa d' aglans!
 Prou treball nit y dia,
 dia y nit com un esclau,
 cada puny d' or que arreplego
 me fa dar un grapat d' anys.

L' anyoransa 'm mitj cor-seca;
 aquí visch com un estrany
 ¡oh sol, solet de ma patria
 que visqués á ton escalf!

Cada jorn, á la vesprada,
 jo me 'm vaig voreta 'l mar;
 ¡quí las sentís las preguntas
 y 'ls parlaments que faig
 a las onadas que venen
 y á las onas que se 'n van,
 mentres penso en una infantesa
 que may més ha de tornar!

L' alé de las marinadas
 de ma pàtria 'm porta 'ls cants;
 las riallas de sas ninas,
 las canturias de sas aus,
 la frescor de llurs montanyas
 y 'ls aromas de sas valis;
 quan se 'n torna, se 'n porta
 tot lo cor de l' emigrat...

III

Sense lletra de ma terra
 ja nou mesos vaig contant;
 quan no 's veuen las gabinas
 ¿qué hi deu haver en la mar?

Ja deu anys que morí 'l pare;
 á la guerra mos germans;
 la carta que m' han portada
 que no hagués arribat may;
 la lletra es desconeguda
 y lo sobre ve endolat...

¡Pobre mare y ma promesa
 Deu las hagi perdonat!...

No aixequen encare l' ancla
 capitá, bon capitá;

daume lloch en lo navili.
feu passatje al emigrant;
enceneu be las calderas
y al vent deu tot vostre drap,
si la vela fou lleugera
per portarme cap ena,
per tornarme ver ma pàtria
lo vapor serà pesat.

Jo vull veure aquella terra,
que bressa mos primers anys
y hont nasqueren lo meus somnis
à raser de son cel b'au.

Tinch lo cor plé d' anyoransa
y l' esprit de desengany;
jo vult viurer en ma terra,
vull morir en mon casa;
¡Cinquanta anys que no l' he vista;
gayre be una eternitat!...

JOSEPH IGNASI MIRABET.

MAR ENDINS

BARCAROLA

Per sa bella enamorada
cobejant un rich tresor,
mar endins ona vesprada,
mar endins va 'l pescador.
— Jo 't duré, marinereta,
un ramell de corals fins.—
Mar endins va la barqueta,
mar endins.

Los celatjes ja s' encenen,
la gavina aixeca 'l vol,
las onadas van y venen
bressolant un raig de sol.
Lo collar de l' auba clara
icóm esgrana 'ls seus rubins!
La barqueta vola encara
mar endins.

Ve altra volta la nit bella;
¡quina angunia l' esperar!
Compadiula á la donzella
que sospira vora 'l mar.
Allí guayta tota sola
los estels diamantins.
La barqueta encara vola
mar endins.

Torna l' auba tres vegades,
la tercera es en mal punt;
van y venen las onadas
bressolant un cos difunt.
No 't dura, marinereta,
lo ramell de corals fins.
¡Ayl va perdres la barqueta
mar endins.

Pescador que t' estimava
en l' abisme clogué 'ls ulls;
al tornártel la mar blava
sense vida tú 'l reculls.
Compadiula la donzella;
entre 'ls somnis vespertins
va fugir sa ilusió bella
mar endins.

En la pensa la follia,
la tristor en l' esperit,
va á la platja cada dia,
va á la platja cada nit.
Hi du rosas esfulladas
tots los vespres y matins.
¡Cóm las llensan las onadas
mar endins!

Fadrinets, los de marina,
en las horas del amor

no deixeu la vostra nina
per cercarli cap tresor.
Ambicions no satisfetas
de la ditxa son butxins.
¡Si se'n perden de barquetas
mar endins!

FRANCISCO CASAS Y AMIGÓ.

